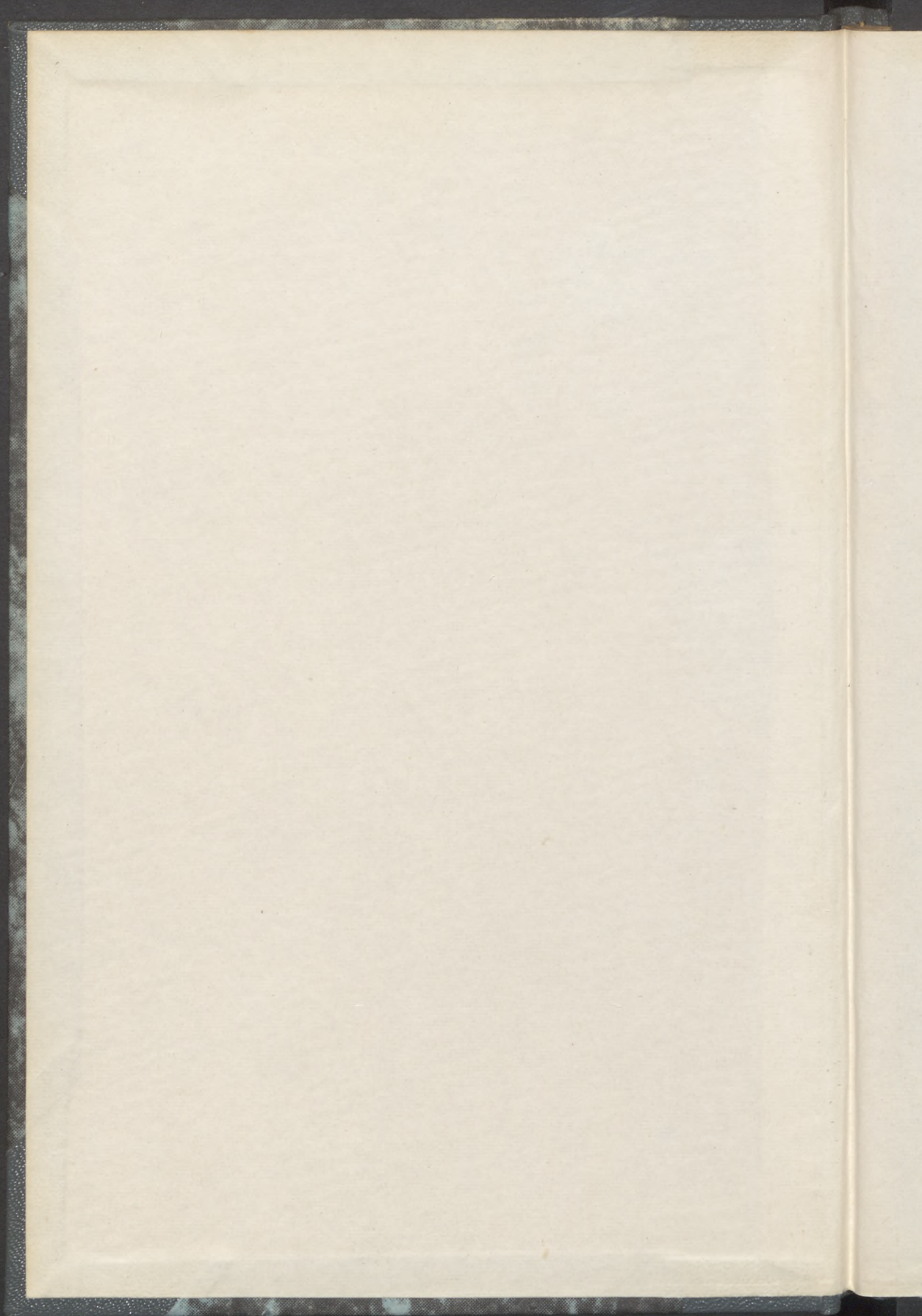
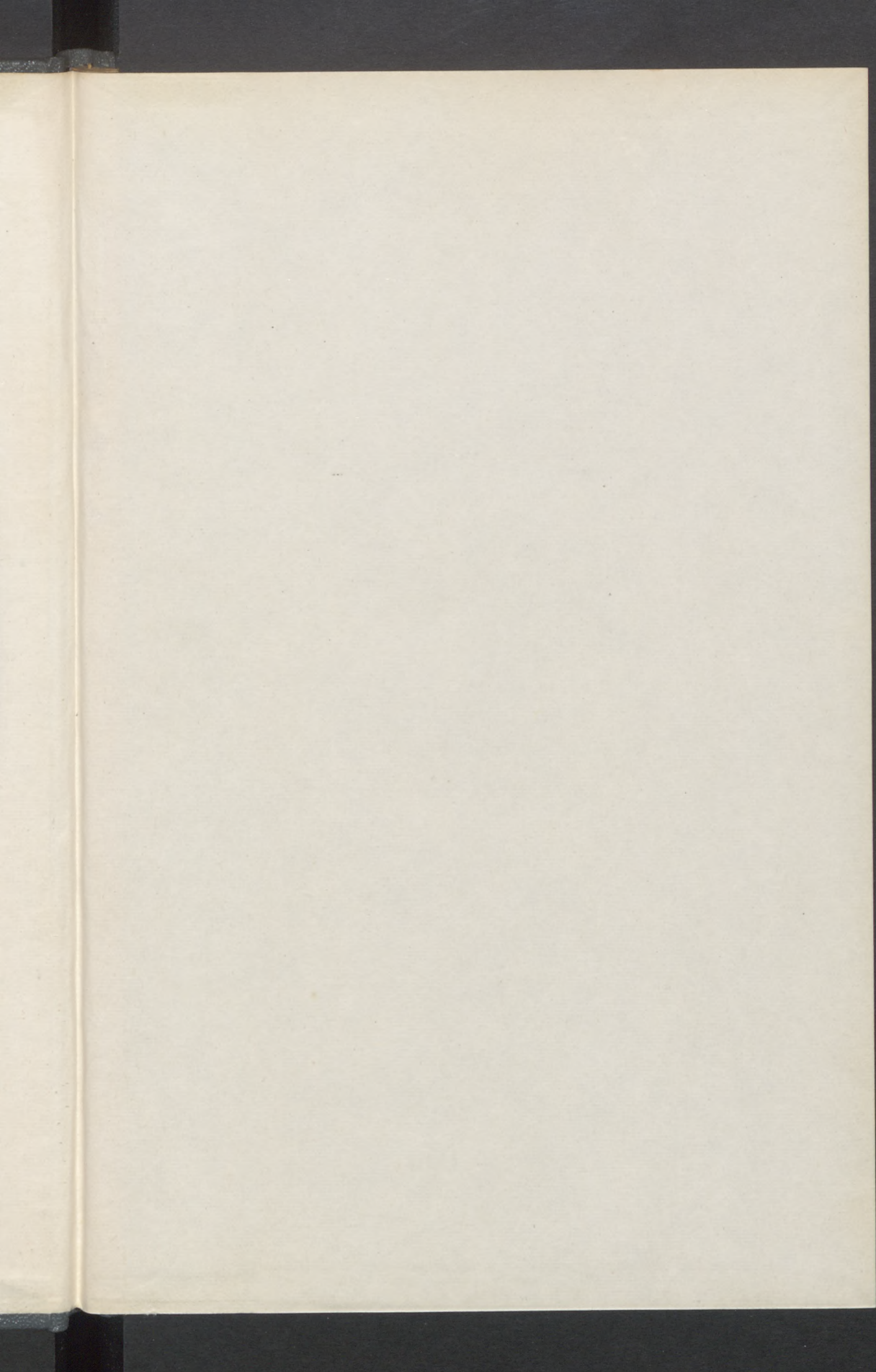

174.931

174.931

Utitárs

REGÉNYSOROZAT

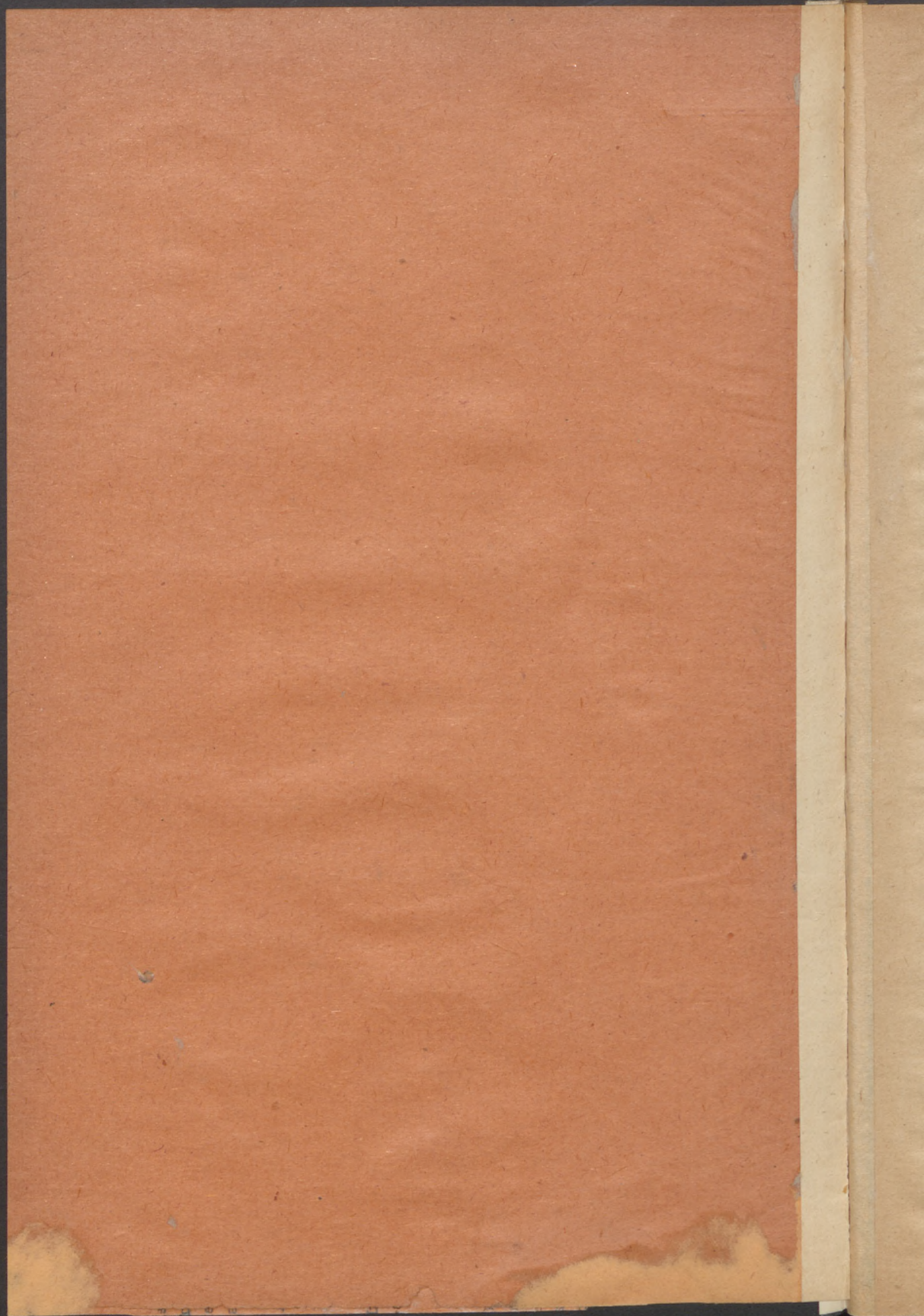
FEJEDELEM STAFÉTÁJA

IRTA:
GYULA DIÁK

ÁRA **7000** KORONA

MINDEN FÜZET
EGY BEFEJEZETT REGÉNYT TARTALMAZ

2

FEJEDELEM STAFÉTÁJA

IRTA :
GYULA DIÁK

BUDAPEST, 1925

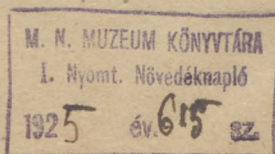
~~L. elg. 8~~

~~811 mk~~

174931

~~43,903~~

A fejedelem stafétája.

A Tiszától egy kőhajtásnyira táboroztak Sréter uram pattantyúsai. Az út mellé cifra vártát állítottak, hogy megállítson minden járókelőt s megtudakolja, miáratban vagyon. Hiába! mégis csak nagy eset, ha a fejedelem is a táborban vagyon egész főkommandójjával egyetemben.

Hanem bizony nem is csak ez az egy várta őrizte a nagyságos fejedelm drágaságos személyét. Arra nyugat felé a halmonkon a zöld vadászok kompániájának s a kék gránátosok csaptajának előőrsei strázsáltak.

A városban pedig fehér füstfellegeket eregettek a kémények. Tokaj ugyancsak ki akart tenni magáért a vendégszeretben, már csak azért is, hogy Husztot, Patakot vagy Újhelet lefőzze. Ott fönt, a domb lejtőjén, a kastélyban a fejedelem és udvara számára készítettek szállást. Bercsényi uram, a főgenerális, vagy ahogy inkább nevezni szokták: a „locumtenens“ a Horváth-kúrián rezideált. Czelder Orbán, Károlyi Sándor, no meg Sréter uram, a pattantyúsok generálisa, a Kemény, Nikolay és Visóy házakban lakoztak szolgálkikkal, lovászaikkal együtt.

Noha a kuruc nap akkor állott delelőjén, valami fáradtság ült a vitézek arcán. Talán nem is az arcán, talán csak a szemeiben.

Pedig a drága, áldott apó, Bottyán generális, elég szaporán küldözte jelentéseit, adván alázatos egyszerűséggel a fejedelem tudtára, hogy itt, vagy amott „Isten dicsőséges segedelmével“ erőt vett a császári hadakon. Csaknem az egész ország Rákóczi kezén volt immár, mégis valami halk, alig észrevehető csüggedés szállotta meg a hadakat. A tárogatók a vidám, virtuosos, hetyke muzsikából bele-beletévedtek a kesergésbe, a paripák meg-meg állottak füvelés közben, mintha elgondolkoztak volna, mintha már nem nagyon ízlett volna nekik a zsendülő sarjú, a vitézek mündérja megkopott, rongyos ruhájú huszárok, talpasok vonultak egyszer-egyszer át a táboron, egy-egy csüngő bajszú erdélyi hajdú nagy keserű sóhajtással vágyódott haza az asszonyhoz s ez a hangulat lassan-lassan sűrűsödött a vitézek szemében, mint valami fáradt, szürke köd.

Ó! Nagyon jól tudta ezt a fejedelem, aki immár egy hete ott lakott a domb lejtőjén lévő kastélyban. Az ő éles, minden fájdalmat meglátó, szelíd két szeme rég észrevette mindezt. Az okát is tudta. Rég látta ő már azt az okot, amit Bercsényi uram csak a minapában így formulázott meg: „Libertás nélkül nincs libertás!”

Igen, a libertás, a fejedelem pénze fogytán volt. Lengyelország immár összehúzta a pénzeszsákja száját s a Napkirály, XIV. Lajos sem küldötte a monétát, kit pedig megígért a harcok folytatására.

Hej, sok tanácskozás is esett a fejedelem legszűkebb környezetében erről a bajról!

Hanem a nap azért sütött s a strázsáló vitézek Sréter uram táborában nem is sejtették, micsoda gondokban fő a generálisok tanácsának feje. Heverésztek, dévajkodtak, az ágyúkat tisztogatták, mikor egyszerre minden figyelem a táboron át a város felé vezető útra terelődött. Három vitéz a kék gránátosok közül két polgárembert kísért Tokaj felé. A vitézek felugráltak s az út szélére tolongtak. Az egyik kucsmás, mentés atyafi volt, a másik pedig idegen, németruhájú ember. El is kurjantotta magát nagyhamar az egyik vitéz:

— No né! Kegyelmed az főbíró uram?

Azzal már le is parolázott a kucsmás öreggel, akiről csakhamar szájról-szájra járta a hír, hogy nem más, mint Debrecen város főbírája.

S mialatt a főbíró nagy szaporán szóba ereszkedett a vitézekkel, azalatt társa idegenkedve nézegetett körül, mignem őt is megszólította egy vitéz német igével: Hogy kerül ide? Mert mégis csak nagy dolognak kell lenni ami Then uramat híres Norinberg város polgárát a kurucok tokaji táborába hozza. — Az idegen örömmel fordult a vitézhez, aki a pattantyusok vicehadnagyí mundérját viselte.

Néhány gyors szó pergett le közöttük, aztán megindult a kis csoport a város felé. A vicehadnagy úgy maradt állva, mintha megbabonázták volna. Csak bámult, bámult a távozók után és a szájáról öntudatlan motyogással szakadozott mindig újra és újra ez a név: Hédi... Hédi...

Csak akkor tért magához, mikor Szathmáry uram, a századoskapitány a vállára esapott:

— Ne álmoldj, hékás! Tán bizony megbabonázott az a német?

A vicehadnagy összeresztent, kicsit elszégyelte magát s aztán vállvonogatva mondotta:

— Ismerem. Then uram Norinberg város helyettes magisztere.

— Ugyan már! Aztán honnét ismered?

— Hiszen arra jártam, minekelőtte hazahívott a tárogató. Regensburgban koptattam a tudomány útját a filozófia felé.

— Kutyszeremtette, hát te ilyen tudós ember vagy? Hiszen erről soha sem meséltél. Sejtelmünk sem volt róla, hogy te ilyen tudományos perszóna vagy.

— No nem is igen jutott eszükbe kegyelmeteknek ez a kérdés. Csak Sréter uram tudott róla, — mondotta a hadnagy.

— No meg aztán a csatákban — folytatta a kapitány — nem is látszott meg rajtad a földi-bujó hajlandóság. Ott éppen olyan voltál, mint akármelyik másik magyar legény. Hanem még így sem értem, hogy babonázhatott meg ez a német ember úgy, mintha legalább is valami szép lány két szemével nézett volna rád.

— Eltalálta, vitéz kapitány uram, — sóhajtott a legény — az az ember, ha nem is lány szemekkel nézett rám, de egy szép lány szavait hozta el nekem.

— Ugyan, úgy-e? Hát az hogy lehet?

Lassan ballagtak a markotányos sátra felé s a fiú elmesélte nagy szomorúsággal a történetet.

— Regensburgban jártam a filozófián. Egyszer egy télen, ahogy kibámultam az ablakon, veszettül csörgő szánkó rohant el a ház előtt. Egy asszony ült benne, aztán egy idősebb férfiember, meg egy csodálatosan szép kislány. Kétszer csörgött végig a szánkó az utcánkon, mintha valami házat keresett volna, végül is megállott a mi házunk előtt.

— Hej, de szerencséd volt, kölyök, hogy így rád találtak! — kacagott a kapitány.

— Egyéb gondjuk volt azoknak, mint én — sóhajtott fel a fiú — hanem hát a kosztadó gazdámhoz, nemes Johannes Freihans uramhoz igyekeztek, aki messze földön híres doktor volt.

— Tán bizony beteg volt a szép lány? — tudakolta Szathmáry.

— Beteg volt. A bal karját törte el a lelkem s nem akart begyógyulni. A kúra pedig vagy hat hétig tartott. Ezalatt ott lakott a gazdám nál.

— Persze, te ezalatt lázasan bujtad a könyveket — inceselkedett a kapitány — vagy talán bizony jócskán a szeme közé néztél?

— De bennük is hagytam az üdvösségemet, kapitány uram! Lassan tavaszodott. Soha olyan tavasz nem volt, nem is lesz. A kislány ült a tornácon, a diák úr pedig, mármint én, odahordta volna neki a világ minden édességét, szépségét. Hej, kapitány uram, kapitány uram! Ha én még csak egyszer a szemébe nézhetnék! Ha én még csak egyetlen egyszer láthatnám a mosolygását!

— Bolond vagy, fiam! Mért nem hoztad magaddal? Vagy nem szeretett az a lány?

— Dehogyan nem szeretett a szegény! Meg is kértem. Elmentem Norinbergába. Be is eresztettek a házba. Szívesen is fogad-

tak. Meg is hallgatták, ki vagyok, mi vagyok; hanem mikor a lányt kértem, elkezdett kacagni az apja, az a szívtelen ember, hogy úgy fájt, mintha szíven ütöttek volna. Úgy nevetett az az ember, hogy a könnyei csurogtak.

— Azt kérdezte tőlem, mi adja a bátorságomat, hogy én, a vademberek hazájának fia, én, a senki, meg merem kérni a lányát? Hogy adja ő nekem a lányát, mikor olyan helyre akarom vinni, ahová a madár se jár. Ahol talán nem is emberek, hanem szerencsének, vagy cigányok laknak. Hogy adja ő, a nemes német polgár, Norinberg város leggazdagabb civise egy magamfajta jöttmenthez a lányát, egy olyan emberhez, akinek még a hazájáról is csak annyit tudnak, hogy ott sok a lóp, a legelő, meg jól meghízik a barom?

— És nem vágtad képen? Hadnagy, nem vágtad képen?

— dühösködött Szathmáry.

A fiú lehajtotta fejét.

— Aztán nagy szelíden megmondottam, hogy jöhet idő, amikor a büszke, gazdag Norinbergának nagy szüksége lehet az én szegény, lepocskondiázott magyar hazámra. Hát erre megint nevetett az öreg s azt mondotta:

— Hát jó! Odaadom a lányomat, de csak akkor, ha majd Norinberga elmegy Magyarországhoz, hogy kérjen tőle valamit! Erre azután otthagytam. Ahogy kiléptem az ajtón, hallottam, hogy fölsír a lány az ajtó mögött, de mikor a város végén rákanyarodtam a regensbergi útra, a kőkereszt mellett utólért szegény. Sírva búcsúzott tőlem. Igérte, hogy sohasem felejt el. Igérte, hogy vár, mindaddig, amíg vagy én, vagy a halál el nem jön érte. Azzal visszamentem Regensburgba... Kapitány uram! Pokol volt az élet. Nagynéha egy-egy üzenetet kaptam. Hol valami norinbergi kocsis útján, aki fuvarral jött arra, máskor meg a városi stafétákkal, akik nagy titokban el-eljövénék hozzám s úgy súgták meg, hogy mit üzen a kis Hedvig.

— Hát aztán hogy volt tovább? — tudakolta Szathmáry.

— Aztán... egyszer csak hallottam, hogy Rákóczi kibontotta a Máriás zászlót. Éjszakánként úgy rémlett, mintha hallottam volna a tárogatót. Nem is volt maradásom. Egy regelen odaállottam a gazdám elé. S könnyesen ölelt meg, mikor megmondottam, hogy hazamegyek. Végig ballagtam a Duna völgyén mindaddig, amíg egyszer csak kuruc lovasok akadtak rám, akik rámkiáltottak, hogy ki vagyok? Így kerültem Sréter uram hadába.

— Hát ez szép szomorú história. Nem irigyellek érte, hadnagy. Hanem mit keres most itt az a Tehén uram, vagy minek is hívják, a norinbergi helyettes mestert?

A vicehadnagy szeme megcsillant.

— Azt, amit én mondtam akkor, amikor kosarat adtak. Hogy jöhet még idő, amikor Norinbergának szüksége lehet

Magyarországra. Azt, hogy Norinberga ma eljött könyörögni Magyarországhoz.

— Ne bolondulj, hadnagy! — csodálkozott Szathmáry. — No.

— Norinberga éhezik. Két esztendeje pestis pusztít a körülötte lévő német tartományokban. Hiába hajtottak lábasjóságot Norinberga felé, az nem jutott át a pestises vidéken, mely úgy körülzárta a várost, mint valami ellenséges gyűrű. Norinberga éhezik, mert mióta a mi harcunk tart, nincsen marhahajtás Magyarországból. És íme, Norinberg városa eljött Then uram perszónájában, hogy megkérje a nagyságos fejedelmet, engedné meg, hogy Debrecen városából 300 darab szilaj ökröt vásároljon s azokat hazahajthassa.

— Így hát a te időd eljött volna fiú; hanem azért te mégsem mehetsz velük.

A vicehadnagy, nemes Bihari János úr, fájdalmas szomorúsággal hajtotta le a fejét.

— Tudom. Nem mehetek. Pedig Then uram azt mondja, hogy Hedvig állja a szavát. Nem megy férjhez, akárhogy kéri, akárhogy fenyegetik. Szegény kicsi lány... Mikor leszen megint hej, olyan szép idő, hogy a szemébe nézhetek újra meg újra?

Szathmáry hümmögött. Aztán hirtelen nagyot ütött a fiú vállára:

— Hát csak azért fel a fejjel, János! — Azzal befordult a markotányos sátorba.

A vicehadnagy pedig nagy-nagy sóhajtással indult el, hogy Tokaj felé ballagjon, hátha találkozik még egyszer Then urammal, s üzenhet valamit tőle annak a kislánynak...

Then uram és a debreceni főbíró vidáman igyekeztek kifelé a fejedelem szállásáról s nagy örömeikben sorra le akartak parolázni az őrálló palotásokkal.

Szegény Bihari, a pattantyúsok vicehadnagya azonban csak nem tudott velük beszélni.

Mert abban a pillanatban, mikor megszólította őket, egy kéz nehezedett a vállára. Sréter uram volt, a kuruc tüzéség generálisa. A vicehadnagy keményen verte össze a bokáját.

— Téged kereslek, fiam, — mondotta a generális. — Szükségem van rád. Mikor hozzám kerültél, említetted, hogy idegen földön jártál, hogy franciául is értesz. Hát éppen ilyen emberre van most szükségünk. — S azzal már fogta is János hadnagyot s vitte a kastély felé.

Folyosókon, termeken mentek át, mindenütt fegyverbe léptek a strázsáló palotások, végül egy nagy szobába léptek, mely tele volt ezeres-kapitányokkal futárokkal, nemes urakkal. Kétszárnyú ajtó nyílt a teremből, mely előtt díszes pálcával a kezében simaképű, parókás, térdharisnyás udvaros állott. Mikor Sréter uram belépett a fiúval, a pálcás ember egy percre eltűnt az ajtó mögött, majd

kijött, meghajolt és úgy jelentette a generálisnak, hogy a fejedelem várja őket.

Sréter odaszólt a hadnagynak, hogy várakozzék türelemmel, maga pedig nagysietve eltűnt a szárnyas ajtó mögött. János hadnagy pedig várt, várt, a szíve dobogva kergette a vért és valami összeszorította a torkát. Úgy érezte, hogy odabent most nagy, szörnyen komoly dolgokról tanácskoznak, szinte az az érzése volt, hogy odabent most vajudik a história, hogy tán ettől a mostani peretől függ — vajjon diadalmas lesz-e, vagy visszahull a sárba a kuruc hadak Máriás zászlója?

A hadnagy jól sejtett. Odabent a teremben hosszú asztal körül ült a fejedelem tanácsa. Fönt az asztalfőn a szép, szomorú, jószágoszemű fejedelem prezideált, mellette jobbkézfelől Beresényi uram, balkézről Károlyi Sándor gróf (akiről újabban sok minden furcsát rebesgetett a fáma, de hát a fejedelem nagy szíve nem hallgatott semmire), aztán Celder Orbán, a lógóbajuszú, tüzesvérű, kesergő kuruc, mellette Kray Jakab, a fejedelem danckai hadbiztosa s még sokan magyar nemes urak és főtisztek.

Kray vitte a szót. A fejedelem nagyon szerette ezt a mozgékonny, sima modorú, diplomata eszű késmárki polgárt, aki akkor még aligha sejtette, hogy egyszer majd fejével fizet a Rákóczihoz való hűségért. Kray Jakab nagy szolgálatokat tett a kurucoknak; ő szerzett részükre újból és újból külföldi hiteleket, pénzbeli segítséget s folytonosan járta az udvarokat, hogy Rákóczi szabadságharcához szövetségeseket találjon. Kray maga is csak átmenetinek tartotta a kuruc kincstár jelenlegi szegénységét s a hadak alig észrevehető fáradtságát. Inkább tele volt reménnyel. Bonnac márki, XIV. Lajos francia király danckai követe, sok reménnyel bocsátotta el magától, hogy a tokaji táborba menjen a fejedelemnek való jelentéstétel végett. Lajos király pénzbeli küldeményei ugyan már vagy egy félesztendeje elmaradtak, de hát ennek okát eddig még nem sikerült megtudni. Kray uram tehát azt tanácsolta, hogy küldjön a fejedelem egy gyors stafétát Párizsba, a pénzbeli segítség megsürgetésére. Mondja el a követ, hogy Rákóczi harca immár befejezés előtt áll, ne hagyják őt most cserben és ne hagyják cserben Magyarországot, hiszen ha még csak egy nagyobb summa pénz érkezik, a fejedelem csapatai egyetlen utolsó nagy nekibuzdulással a birodalmi területekbe törhetnek. A fejedelem s az urak elfogadták a tanácsot, csak Beresényi tette még hozzá, hogy jó volna, ha a staféta a császári birodalom országain vágná át magát, mert a pénz nagyon sürgős és ha a megszokott úton, Lengyelországon, Danckán s aztán a tengeren át menne, ez vagy másfél hónap idővesztést jelentene. Ennyi idő pedig nincsen. — A tanács igazat adott Beresényi uramnak.

Kray Jakab erre előhúzott egy írást:

— Íme, én már meg is koncipiáltam s igaz alázatossággal nagyságod elé terjesztem az instanciát, kit a staféta Lajos királynak vigyen.

A fejedelem intett, Sréter uram fölállt és beszólította a vicehadnagyot.

János hadnagy ott állott a fejedelem előtt. A szíve majd kiverte a zsinóros dolmány oldalát, mikor Rákóczi ráfűggesztette csodaszelídségű, két meleg barna szemét és csendes jósággal beszélni kezdett:

— Édes fiam! El kell jutnod Párizsba. A szegény, vértől ázó magyar föld kívánja tőled. A te kezeden lesz most a kuruc hadak sorsa. Ezer poklon kell keresztülvágnod magad, mert a te életedtől, a te fáradságodtól függ a libertás.

— Igérem, hogy becsülettel végzem, — csengett a fiú szava.

A fejedelem pedig folytatta:

— Nem lehet előtted akadály. Tűz ne égessen, víz ne áztasson, nappal ne izzasson, éjjel meg ne tartson. Minden lépésednél eszedbe jusson a harcoló kurucok elvásott eszizmája, rongyos gunyája. Fáradt sem lehetsz, amíg el nem éred Párizst. Mert oda el kell jutnod minden áron! A Máriás zászló követeli tőled!

A hadnagy kihúzta magát s a szeme nagyra nyílt, amikor válaszolt:

— Odaérek!

Rákóczi fölkelt s odanyújtotta finom, keskeny kezét a hadnagnak. János hadnagy meg valami szent áhítattal borult arra a kézre és reszkető szeretettel nyomta rá a száját. A fejedelem el is mosolygott és tréfásan megfenyegette:

— Nono, fiam! Nem vagyok sem pap, sem vénasszony. Isten megáldjon! — Azzal elköszönt az uraktól s elhagyta a termet.

Kray Jakab és Sréter közrefogták a legényt. Az előbbi megoktatta, hol hogyan viselkedjék, kinek mit mondjon. Átadta a levelet s egy kis pénzeszacskót, aztán kezét fogott vele. Csak Sréter uram kísérte el a táborba s még akkor is ott maradt mellette, mikor János hadnagy lovát nyergelték. Mikor pedig a fiú nyeregbe pattant, a generális még megkérdezte:

— Aztán üzensz-e valamit haza? Hátha arra vetődik a had.

A legény csendesen válaszolt:

— Nincsen nekem senkim, árva gyerek vagyok. Hanem ha egyszer éppen elvetődnek Kolozsvárra, keresék meg Szolyvay Péter professzor uramat. Az még emlékszik rám. Mondják meg neki, hogy nagyon-nagyon szeretem az én szép szomorú Magyarországomat, még jobban, mint amilyen szeretetre ő tanított.

Jobbkezébe szedte a szárákat és megindította szürke paripáját. Sréter uram még utána kiáltott, hogy: „Aztán ha vere-

kedni kell, akkor inkább a dákost húzd elő, mint a kardot!“ — hanem azt már nem igen hallotta a hadnagy. Akkor már ott ügetett az úton s nemsokára átkocogott a Tisza hajóhidján is.

Estefelé, jóval napszállta után, meglassította ügetését a legény. Előtte az úton egy ekhós szekér zörgött kegyetlenül a pörfellegben. Nagy öröme a debreceni bírót és Then urat fedezte fel a ponyva alatt, kik csendes pipaszó mellett nyelték a port. Azok is fölötté megörvendezének a vitéz láttára. Mert hiába, tisztesség ide, becsület oda, a csatangoló kuruc katonák is megfélemlizhetnek magukról egyszer-mászor, aztán megszólíthatják az embert egy-egy korty törköly irányában, avagy pedig sietős útjuk lévén, kifoghatják a jóra való utas lovát a kocsiból s a saját agyonhajszolt paripájukat állítják a rúd mellé. Mégis csak bátorságosabb, ha az ember kuruc-tiszttel utazik. Mivelhogy pedig zörgő kocsiból nehéz a lóháton haladóval diskurálni, János hadnagy odakötötte lovát a saroglyához, maga meg betelepedett a ponyva alá, az utazó urak közé. Így aztán jobban fogyott a csutóra tartalma is, meg az út is.

Elbeszélgettek.

A főbírónak, hogy a kérdést megelőzze, azt monddta a hadnagy nagy titokban (de aztán tovább ne adja főbíró uram), hogy Pozsony felé igyekeznek; a németnek pedig odasúgta ugyancsak nagy titokban (jaj, csak el ne áruljon, Then uram), hogy szökik a kurucoktól, mert a szíve a norinbergi szép lány után húzza. Így aztán mindketten gőgösen mosolyogtak a nagy titok tudatában s lassan elálmosodván, elaludtak. A főbíró bizonyosan azt álmodta, hogy a nemes város ugyancsak jó vásárt csinált, hiszen mióta a háború tart, vagyis hat egész esztendeje szünetelt a marhahajtás s ezalatt jó sok német tallértól estek el; Then urat pedig Norinbergbe vitte az álom és már látta, milyen diadallal fogadja az éhező város a háromszáz darab magyar jószágot. Meg is illeti majd az ünneplés, mert hiszen ő volt az, aki a polgárságért megtette azt, hogy elvándorolt idegen országba, keresztülvágta magát harcoló seregeken, pestises vidéken, csak azért, hogy megmentse embertársait. János hadnagy pedig.. Istenm, mire gondolhatott egy huszonhat esztendő kuruc vicehadnagy, kinek néhány órával ezelőtt a fejedelem rázta meg a kezét, kire a zászló sorsát bízták s kinek „muszáj“ útbajteni Norinbergát, ahol egy kislány még öt esztendő múltán sem felejtette el a magyar fiú kopott szürke alakját.

Bihari János, a fejedelem stafétája, tehát szépen hanyat feküdt a szekérben, úgy, hogy kényelmesen kilátott a ponyva végén s elkezdte nézni a csillagokat... Úgy érezte, hogy Magyarország néz rá ezer szemmel, onnét felülről s minden szem őt biztatja, mind őt kéri, mind őt sürgeti, mind érte

aggódik. Aztán lassan másfelének látta a csillagokat s úgy vélte, hogy a norinbergi szép lány néz rá millió fényes, mosolygó, szerelmes szemmel.

Istenem! Ugy-e, nem bűn, hiszen csak huszonhat esztendő volt és nem szeretett senkit, csak Magyaországot, meg azt a kislányt...

A „hajtás“ és a „hajtó“.

Vajmi kevés ember tudja már manapság, milyen hatalmas szerepet vitt a nagy magyar rónaság évszázadok során Európa élelmezésében. Pedig érdemes ezzel a kérdéssel foglalkozni. Kettőt tanulhatunk meg belőle. Először megismerkedünk azzal a hallatlanul szívós magyar őserővel és kitartással, mely érthetővé teszi a magyarság fenmaradását a lefolyt ezer év országpusztító tombolásai után is, másrészt meg vakító éles képet kaphatunk arról, hogyan fojtotta meg az osztrák politika Magyarország gazdaságát. Ebből az utóbbi szempontból különösen szomorúak, mondhatni, tragikusak a magyar állattenyésztésnek ezek a fejezetei.

Amit a tatár- és török-dúlás nem tudott elpusztítani, mert hiszen vész közeledtére az Alföld nomád baromtenyésztő magyarsága megvonult a lápok, zsombékok, rétségek mélyén, azt három évszázad alatt teljesen tönkretette a bécsi udvari kancellária rendelethalmaz, kapzsi politikája.

Pedig óriási gazdagságról volt itt szó! Példátlan értékekről. Különösen a XV. és XVI. században. A XVII. században ugyan már majdnem teljesen tönkremegy az állattenyésztés, de a XVIII. század elején még egyszer, mintha felkönyökölné a haldokló magyar ősfoglalkozás, az ázsiai őserő még egyszer feltápáskodik, de az újabb rendelettömeg teljesen megfojtja.

Joggal mondhatjuk, hogy ezekben a századokban a magyar rónaság Európa húsoskamrája volt. Debrecennek és Kecskemét városának óriási szilaj gulyái voltak, melyek istállót nem ismeretek, hanem kint éltek télen-nyáron át a szabad ég alatt. Néhány egykorú adat talán teljesen megvilágítja előttünk a magyar állattenyésztés világraszóló szerepét. A XVI. század egyes reánk maradt kimutatásai szerint évente mintegy 70 ezer szilaj marhát hajtottak föl a norinbergi vásárra. Augsburg, Regensburg, Ulm, Strassburg, München és a többi birodalmi város mind magyar alföldi marhával élt. Ugyanennyi kelt el a híres bécsi vásárokon. Debrecen, Szeged, Kecskemét városok szilaj gulyái a XVI. és XVII. században meghaladták a 30—40.000 darabot.

Ebből a nagy virágzásból keletkezett a híres magyar marha-hajtás. A hatalmas erejű, szívós magyar állatok lábón jutottak el Strassburgig és Mantunáig. Melyik fajta jószág bírta volna ki

saját lábán ezeket a szörnyű utakat? S hol van az az emberfaj, mely ugyancsak annyira szívós lett volna, hogy állatait ilyen utakra hajtsa? Ezt megint csak magyar ember, a magyar hajtó tudta megtenni.

Igen, a magyar hajtó! Álljunk meg egy percre ennél a kiveszett magyar embertípusnál.

A magyar hajtó a XVI. század végén, a marhahajtások megindulásakor kezd szerepelni s az évtizedek folyamán át lassan-lassan jellegzetesebben válik ki minden más foglalkozási ágból. A németek „Heydo“-ként, majd „Haydugg“-ként ismerik és szörnyű tisztelettel viseltetnek a keményöklű, mindenkor harcra kész legények iránt. Bizonyára néminemű okaik is voltak e tisztelet kialakulására.

A császári rendeletek, pátensek, vámok, harmincadok, felpénzek azonban a híres magyar állattenyésztéssel egyidejűleg lassan-lassan megölték ezt a gyönyörű embertípust is. A marhahajtások csökkenésével a hajtók vagy hajduk mindinkább vesztették kenyerüket s másutt keresték azt. Mire lehet alkalmas egy félvad természetű, kőkemény izomzatú, kötélidegű ember? Még szerencséje volt, hogy háborúkban nem igen szűkölködött az a kor. Beállottak katonának. S ennél az emberanyagnál jobb katonát bizonyára nem kívánhatott hadvezér magának. Már Boeckay zsoldjába fogadja őket, majd Bethlen formál belőlük önálló seregtesteket s ettől kezdve a Zrinyiek és Rákócziak hadaiban egyaránt megtaláljuk ezt a nagyhangú, korhely, verekedő, garázda, de a csatákban s az időjárás viszontgságaiban megbecsülhetetlen értékű katonaanyagot. A békés idők beálltával aztán a csatákban kitűnt hajdukat letelepítették gazdáik s így keletkeztek a szabad hajdu-községek és kerületek. Idővel különállóságuk is megszűnt s a magyar hajdu teljesen beleolvadt a többi szántó-vető nép közé s csak néha-néha egy-egy későbbi háborúban, valamelyik tüneményes virtus tűzében villant meg a régi hajdu-öcök vitézi vére az unokákban...

A Hortobágytól Norinbergáig.

Akkoriban még hatalmas, áradásos, nádas, zsombékos rét-ség terült el a Hortobágy helyén. Kerülte is ezt a világot a had. A ló, az ágyú, az ember megsüppedt volna az ingoványos talajon. Hadviselésre teljesen alkalmatlan terep volt az, csak aki ismerte a nádasok titkos ösvényeit, az ingovány járható utait, az merészkedett ebbe a világba.

Hanem a magyarságnak mégis drága mentsvára volt ez a terület évszázadokon át. Ide menekült a magyar vagyon Debrecen környékéről, ha veszély közeledett akár innen, akár onnan. A híres debreceni szilaj gulyát, amely néha bizony az

50 ezer szarvasmarhát is elérte, ez a földdarab védte, rejtegette minden baj ellen.

Ide igyekezett a nemes város főbírája Then urammal, de ide igyekezett a vicehadnagy is. Ő is velük ment, mondván, hogy a hajtók közé keveredve bizonyára bátorságosabban járhat, mint hogyha katonaképen utazik. Then uram mosolygott s megállapította magában, hogy ugyan nagy lehet az a szerelem, mely még erre is ráveszi a legényt, a főbíró pedig elismerte magában, hogy bizony ravasz ember ez a gyerekmember. Mert ugyan melyik labancnak jutna eszébe, ha éppen arra vetődik majd a gulya felé, hogy a közönséges hajtók között a fejedelem hadnagya rejtőzködik.

Az idő is éppen a régi híres, immár hat év óta szünetelő marhahajtások rendes indulási ideje volt. Szent Vitus napja közelgett. Ezért igyekvének olyan nagyon a Hortobágyra.

Hát el is jutottak.

Kacsaringós, kanyargós utakon értek be a rétség közepébe, mely széles, kiterjedt mezősséggé tisztult, úgyannyira, hogy ameddig a szem ellátott, dúsan zöldülő puszta képét mutatta. A szilaj gulyát Márton gazda, a vén számadó kormányozta, mint valami tényleges kiskirály. 40–50 bojtárlegénnyel. Ezek a bojtárlegények bizony csak nagynehezen nyugodtak bele a bojtári sorba, hiszen majdnem valamenynyien hajtó, azaz, hogy hajdulegények voltak, kik egynehányszor már megjárták a Duna völgyét, vagy talán a strassburgi utat is.

János hadnagy holmi ravasz praktikákkal hamar meg egyezett a hajduvezérrel, egy nagycsontú, lógóbajuszú, a feje két oldalán varkocsba font hajú, őszülő atyafival, aki először nem akart hinni a fülének, mikor megtudta, hogy „hajtás” léssen, holott háború vagyon.

Nem is tellett bele sok idő, János hadnagy már a hajduk ősi ruhájában ténfergett a gulya mellett. Még a paripáját is megváltoztatta. A szép vörösszínű nyeregtakaró lekerült a szürke lóról, a rézveretes nyereg és csótár helyett avult, repedezett hajtónyereg és kötélkantár került rája. Hanem azért gondolt arra a hadnagy, hogyha egyszer túl lesz már a császári birodalom határán, jó lesz a kuruc tisztigúnya is s ezért a tarsoly, a sárga csizma, a szép zsinóros dolmány, egyszóval az egész munda egy kis ládába vándorolt, a ládának pedig a cserényes szekéren igazított egy kis helyet. Így várta aztán azt a néhány napot, ami még hátra volt az indulásig.

Ezalatt Márton bá' és bojtárjai kiszakították a gulyából a háromszáz szilaj ökröt és külön foltban jártatták mindaddig, amíg a nemes város tanácsa összetoborozta a hajtókat. Rendbejött az is nagyhamar.

Végre fölvirradt Szent Vitus napja, a hajtók megérkeztek. Then uram és Gergő, a vezérhajtó, nagy körültekintéssel átvét-

ték a 300 állatot, egy idősebb, csendes ökör nyakára rákötötték a vezérkolompot, a hajtók felültek borzas, szilaj lovaikra s kurjongatás, karikások durrogása között megindították a foltot. Persze, ez a mostani indítás más volt, mint a régi, híres marhaindítások, mikor gyakran húszezer szilaj ökör, bika, tulok, sőre bőgött és csörtetett s körülöttük lovas hajtók meg gyalogos botos legények cikkáztak nagy hújjogatással. Most nem ropogtak a „köpönyeges lövők“ és „lódingos puskák“, nem szaladgáltak a tőzsérek, komplárosok, csihések, köszmérek, kőtyavetyések a megindult folt körül, mert hiszen ezeket az állatokat már megvásárolták, nem pedig vásárra hajtották. Legfeljebb Then uram izgett-mozgott nyugtalanul a szerkocsin, ahányszor a gulya egy-egy állata kitört a foltból és elszaladt. Hanem ezt is megszokta Then uram. Hiszen látta, hogy nincsen olyan vad bika, melyet a csatakos terelő kutyák s a marcona külsejű lovas-hajtólegények vissza ne terelnének.

Hajnalban indultak, déltájt Füred mellett átúsztattak a Tiszán s estére Füzesabony határában állították meg éjszakára a vonulást.

A régi hajtóutak mellett a városok maguk igyekeztek legelőt rendelkezésre bocsátani az arra hajtott gulyáknak, mert hiszen a legelők után az illető város szép pénzt kapott. Mivel pedig a hajtások immár hat év óta szünetelnek, ezek a hajtóút melletti legelők is szépen zsendültek s így Then uram jó remenységgel nézett a hajtás elébe. Zacsájában csörgött a jóféle arany s mindent megfizetett. Ahol pedig mégis erőszakoskodott volna valamelyik város, hát csak fölmutatta volna a kuruckézen lévő területen Rákóczi fejedelem úr engedélyiratát, labancterületen pedig a császár sasos pecsétű pátenst, melyek szerint megengedtetik Then Mátyás norinbergi polgárnak, hogy háromszáz darab szilaj marhát megdézsmálás nélkül hajthasson ki az országból.

A terület, melyen másnap vonultak, eléggé elhagyott világ volt. A jobbágy itt-ott ugyan dolgozott, hanem vásárosokkal, utazókkal nem igen találkoztak még híres-neves Gyöngyös város körül sem. Bár ez a vidék elég messzire feküdt a kuruc csapatok vonala mögött, lakosai még sem kaptak valami nagy bátorságra, hanem inkább megmaradtak a városok falai között.

Egyre erősebben tűző nap fényében ballagott a háromszáz fehér marha a gomolygó porban s a terelő kutyák tikkadtan lógatták lihegő nyelvüket.

Déltájt az itatásnál az egyik pusztai kút mellett ugyan volt egy kis keveredés, mert néhány állat az közellévő lucernás tilalmasába tévedt, de a hajtók csakhamar eligazították azt is.

Estére Acs mellett, a Galga partján állottak meg. Eddig még semmi baj nem volt, csak János hadnagy keveselte a mérföldeket.

Másnap elérték a Duna völgyét és attól kezdve a hatalmas folyam balpartján csattogott a karikás. Erre már jóval mozgalmasabb volt a vidék. Portyázó Ocskay-huszárok bukkantak föl minduntalan. Meg-megállították a foltot, de amikor meglátták Rákóczy kezeirását, becsülettel engedték tovább. A hadnagy egyszer csak úgy félvállról meg is kérdezte az egyik vén strázsamestert, vajjon mi igaz abból a kőszá hírből, hogy Ocskay uram már nem haragszik annyira Heister Hannibálra (mivelhogy a csuda tudja, honnét, honnét nem, de a kuructáborban ilyenfajta hírek keringenek), hanem abból a vállvonásból, melyet feleletül kapott, nem lett okosabb. Igaz, hogy aggodalma sem oszlott el.

Később már egymást érték a puskaporos kuruc kocsik, Párkányban a házak ablakaiból itt-ott egy-egy sebesült vitéz feje kandikált ki, a leperzselt házak, tanyák egyre gyakoribbak lettek, de azért a háborúból tulajdonképen semmit sem láttak.

Hatodnapra a szenci határban tájtékos lovú, zöldruhás, fáradt, kuruc portyázók állították meg őket újból. Bottyán apó hadának egy messzire tévedt csapatából valók voltak. Mikor a háromszáz darab szilaj állatot meglátták s mögöttük a nagy bizalommal léptető hajtókat, valamint a békés Then uramta szemügyreveték, ugyancsak elesodálkoznak. Hogyisne! Háborúság idején nekivágni ennyi jószággal harcoló seregektől nyüzsgő vidéknek! De mikor belenéztek a fejedelem írásába, megcsóválták a fejüket s útnak eresztették őket azzal a figyelmeztetéssel, hogy a szomszéd faluban már Starhemberg császári dragonysai tanyáznak.

János hadnagy szemébe könny szökött, mikor a vitézek eltűntek a dombhajlásban. Istenem! Hiszen az utolsó kurucok, derék, koplaló, mégis esatázó magyarok voltak, kiket még láthatott. De aztán a Máriás-zászlóra gondolt, összeesikoritotta a fogát s nagy durrogtatással indult el újra a folt mögött.

Éjszakára már császári birodalom területén, Marchegg mellett táboroztak anélkül, hogy egy császári katonát is láttak volna. Valami német parasztól megtudták aztán ennek okát is. Néhány nappal ezelőtt Ocskay tót huszárregimentjének két zászlója betört birodalmi területre és szétugrasztotta a Marchegg környékén lévő labanc ezredeket. Fölégettek mindent s nagy dúlás után úgy eltűntek a Kis-Kárpátok lejtőin, mint a köd. Ezért volt az a nagy elhagyottság.

Ettől kezdve azonban egyre gyakrabban ütődtek császári hadakba. Then uram most már el is dugta a fejedelem engedélyét és csak a császári iratot tartotta kezeügyében.

Florisdorfnál Then uram egy egész nap pihenőt rendelt. János hadnagy igencsak szíttá a fogát ezért a késelemért, de mit sem tehetett ellene és keserves fohászkodással nézte, hogy Then uram behajtat Bécsbe egy és más bevásárlása miatt. No hiszen majdnem baj is lett a dologból.

A közelben táborozó rác hadak egyik csoportja nagyon megehezett egy kis marhahúsrá, hát amíg tisztjeik aludtak (s bizonyára arról álmodtak, hogyan fogják megalázni a „kuruc kutyák“ seregeit és hogyan viszik a leigázott országot a diadalmas imperátor lábai elé), csúszva odalopakodtak a gulya mellé s hirtelen rajtaütéssel akartak néhány darabot elhajtani. De hiszen megjárták! A kutyák ébren voltak és hangos ugatással verték fel a hajtókat. Ezek aztán — Then uram nem lévén közöttük bűvös írásával — maguk intézték el az „ebtül szakadt rác pogányok“ sorsát. Egy szempillantás alatt talpon voltak s baloskáikat vadul megforgatva, „hozzá! hozzá!“ kiáltással nekirugaszkodának a támadóknak. A baloska — ez a magyar pásztornak még ma is drága szerszáma — bizonyára jó munkát végzett, mert mire kibújt a hold a felhők mögül, újra esőnd borult a vidékre. Reggel pedig az álrulás vicehadnagy jó messzire követhette szemmel a vérnyomokat, melyek a rácok menekülésének irányát jelezték.

Ettől kezdve gyorsabb menetben folytatták útjukat Linz felé. Erre már jele volt annak, hogy a birodalmi tartományok egy részében dögvész pusztít.

A lakosság riadtan bújt házaiba, minden idegent bizalmatlanul fogadott s a környéken többnap járón alig lehetett élelmeszert kapni.

Ezen a vidéken immár dolga akadt egyszer-egyszer a karikás ostornak és hogy veszteség nélkül hajthassák át a gulyát egyik-másik éhező városra.

Az emberek ijedten vetettek keresztet, mikor meghallották, hogy a vonulás célja a pestisverte vidéken keresztül Norinberg. Most már János hadnagy öröme magá Then uram sürgette a gyors haladást, hogy a dögvészes területen minél előbb átvergődjének. Meg is tettek naponta hét-nyolc mérföldet, úgy, hogy a gyaloghajtók inai reszkettek este a táborozásoknál. Csak az állatok bírták ezt a gyorsaságot, ezt a szörnyű fáradságot csodálatos szívóssággal. A legkisebb romlás sem látszott rajtuk s Then uram immár ezredszer hajtotta meg magában a hódolat zászlóját e gyönyörű szívósság láttára.

Passau és Regensburg között teljes erővel dühöngött a járvány. A császári biztosok tehetetlenek voltak vele szemben. Kihalt falvakon mentek át, melyekből messzire menekült az élet. A házakban akárhányszor temetetlen halottakat láttak és kóbor ebek egy csordában garázdálkodtak a farkasokkal.

Meleg napok voltak ezek.

Then uram verejtékes arccal nézte a kocsiponyva alól, hogyan „rekesztik meg“ a kemény magyar hajtók a farkascordát s hogy mennek neki becézett baloskáikkal a fenevadaknak. És áldotta, ezerszer áldotta Then uram azt a pillanatot, mikor eszébe ötlött, hogy szilaj marhát vásárol az éhező városnak. Az eddigiek után tisztán látta, hogy

ezeket a fáradoalmakat más nem bírta volna ki, mint a magyar síkság őseréjű szülöttei: a magyar hajtó s az ő barma.

A városok körül erős őrségek cirkáltak s feltartóztattak mindenkit. Egy nap háromszor is megállították, feltartóztatták őket s nem is akarták tovább bocsátani a menetet. Itt már a császári levél sem parancsolt. Itt csak egy úr volt: a halál.

Hanem hiába állottak eléjük a városi zsoldosok, polgári őrségek, Then uram csak egyet szólt Gergőnek, a vén hajduvezérnek, hogy itt akarják őket fogni. S Gergő bá' megértette. Összehújintotta a legényeit s aztán elmondotta, hogy „becsület dolga“ s erőszakkal kellett magukat keresztülvágni az akadályon.

No, azoknak se kellett kétszer mondani, különösen, amikor Then uram dupla jutalmat ígért a hajtásért!

A gulyát körülvevő városi katonáknak csak nekirohantak, kopogott a baloska a fejeken, a vértéken s a vége mindig az volt, hogy keresztülvágták magukat.

Kössnach táján a környék népe állotta útját a gulyának. Az éhség adta kezükbe a fegyvert. Elkecseregett harc támadt. A hajtók belerekedtek a vad „hozzá! hozzá!“ kiáltásba, halottak is heverték az úton s a kétségbeeséssel küzdő nép már csaknem erőt vett rajtuk. János hadnagy baloskája rég leesett a nyeléről, úgy, hogy már jó kuruc szerszámát: dákosát húzta elő. Hanem mindez nem igen használt.

Gergő uram ekkor az utolsó taktikai fogáshoz fordult. Egyet hújjantott s a gulya közepébe szorította a lovát. Ott aztán megforgatta a feje fölött a karikást, zengett, harsogott az ostor és csípős sodra bele-belecsapott a csordába. Nem telt bele egy fél perc s már megvadulva, leszegett fejjel zúdult neki a háromszáz hatalmas fehér állat a támadóknak. Úgy áttörték magukat, mint az árvíz.

Then uram most már mosolygott volna a bajusza alatt, hanem a zörgő, vadul rohanó kocsiban erre nem igen volt mód. Nem látott mást vagy egy órahosszat, mint egy magas porfelleget, melyből csak néha-néha vágódott ki egy-egy fehér ökörtest, s mögöttük vágató, makrancos lovon pirosarcú, lobogó sörényű magyar hajtókat. A gyalogos, botos legények a három szekérre kapaszkodtak s úgy néztek vissza nagy nevetéssel.

De hiszen akármennyire tetszett is mindez Then uramnak, mikor látta, hogy órák után se lassúdik az irgalmatlan rohanás, aggódni kezdett.

Uram fia! Ki és hol fogja megállítani ezt a száguldást?

S az első alkalommal, ahogy Gergő a kocsija mellé sodródott, odaszólt szaggatottan az öregnek. De az nevetve szólt vissza. Egyelőre hadd rohanjanak. Annál gyorsabban mennek. A megállításról majd gondoskodik.

Vagy két órai bősziült vágatás után, melynek során sok községen viharzottak végig, Gergő uram jónak látta megállani.

Egy kiáltására megsarkantyúzták paripájukat az összes lovaslegények s veszett iramban robogtak el a csorda mellett. Kutyaik csaholva cikkáztak körülöttük. S egyszer csak azt látta az ámuló Then uram, hogy a hajtók szembekerülve a száguldó állatáradattal, megállnak s csattogó karikásostoraikkal megtorpantják a vad tömeget. Itt-ott még ki akart törni egy-egy állat a csoportból, de a gyorslovú hajtók s a kutyák egyre szűkebbre zárták a kört. Aztán elcsendesült a kurjongatás és rezgő inakkal, fújtató bordákkal állott meg a háromszáz címeresszarvú fehér állat.

Then uram sietett is a kulacsal, hogy minden hajtóját megkínálja. Mert hogy ilyen csodát még sohasem látott. Azok meg nagy tisztelettel ittak, ráköszöntvén Then uram fülehallatára a nagyságos Rákóczi fejedelem úrra az italt.

Azon az éjszakán valahol Regensburg előtt forró láz futott végig a hadnagyon. Hiszen már ott járt, azon a vidéken, ahol szíve-lelke a legszebb tavaszát hagyta. S bizony akár akarta, akár nem, ezen az éjszakán nem gondolt vissza Rákóczi szavára s a fejedelem írására, melyet ott rejtegetett a szíve fölött, hanem egyre annak a kislánynak a szemeit látta, ki évek után is, kényszerítések és megaláztatások között is hűséggel gondolt Rákóczi hadnagyára.

Esteledett, amikor Norinberg előtt vagy fél mérföldnyire a várostól megállította Then uram a gulyát, maga pedig besietett a városba.

Ökörünnep Norinbergában.

A város kapujában álló őrség megállította és nem akarta beereszteni. Okuk kettő is volt erre. Then uram a pestises vidékről jött és magával hozhatta a járvány csiráit; másik okuk pedig az volt, hogy az inséges város nem fogadott be senkit, mert nem volt hajlandó nagyon is szűkös készleteit újabb éhes emberekkel megosztani.

Then uramat tehát csak nagy fenyegetésére eresztették szabadon, amikor már az őrség parancsnoka is megismerte. De ahogy azt a bűvös ígét kiejtette, hogy 300 darab ökröt hozott a városnak, futva vitték a polgármester elé. Ott vége-hossza nem volt a szerencsekívánatoknak, majd pedig bezárkóztak a tanácssterembe.

S másnap reggel Norinberg halálnak szánt lakói furesa kopácsolásra ébredtek. A város kapuja előtt diadalívet ácsoltak a városi ácsok. Aztán futótűzként terjedt el a hír, hogy vége szakadt az inségnek. A szegény megkínzott lakosság már a reggeli órákban föltolongott a város falaira s újjongó kiáltásban tört ki, mikor körülnézett. Egy fél mérföldnyire a várostól hosszúszarvú, hatalmas testű, fehér gulya állott.

Aztán Then uramat látták kihajtani a városból. Bent a városban pedig szőnyegeket bocsátottak le az erkélyekről, a házakat fellobogózták s úgy várták a menetet.

És a hadnagy, a fejedelem stafétája, vajjon ugyan mit érzett?

A szíve vadul döngette a mellét és szemeivel szinte odatapadt a városra. Talán ezerszer is elsőhajtotta annak a leánynak a nevét.

Aztán meg kínzó fájdalom gyötörte. Azt tudta, hogy látni fogja a lányt. Az a régi, bolond kijelentése is valóra vált: Norinberg elment könyörögni Magyarországhoz. De még fokozta a szavak beteljesedését az a bizonyára sem azelőtt, sem azután elő nem fordult körülmény, hogy egy híres birodalmi város ünnepséget rendez a magyar Alföld marhájának bevonulására. Aztán meg arra gondolt, hogy ő a fejedelem stafétája. Neki nem szabad itt megállani! Neki tovább kell mennie! Ez a város, melynél az életét látta céljához érkezni, az ő nagy küldetésében csupán egy stáció. S ha oda is adnák neki azt a lányt, tovább kell mennie s itt kell hagynia most, hogy talán sohase jöhessen vissza érte. Mikor erre gondolt, úgy érezte, hogy ezt nem bírná ki. Az elfojtott, agyonhallgatott vágy megszabadult bilincseitől és most már nem akart a lány nélkül elmenni. S egyszer csak megérlelődött benne az elhatározás, hogy el fogja vinni magával. De hogyan? Hiszen még csak egy napot se vesztegethet. A kurucok csizmája lyukas, a gunyája rongyos. Neki sietnie kell. Arra sincs ideje, hogy becsületes kéressel vigye el a városból. Hát akkor elviszi erőszakkal. Azt még ugyan nem tudta, hogyan? Csak azt tudta, hogy ha elrabolja a leányt, akkor neki már árkon-bokron túl kell lennie arra az időre, mire a város észhez térne. Annyit megjegyzett magának az eddigiekből is, hogy Norinbergtől nyugatra is pestis dúl a környéken. Ez a terület amugy is útjába esik s ha odáig eljut, azon túl már nem követik.

Forrott a vére, főtt a feje János úrnak. Kiszedte katonaruháját a ládából s amit csak tudott, beletömökdte nyereg-táskájába, aztán elszántan várta a következő órát.

Then uram ezenközben megindította a gulyát. Ő haladt a menet élén, mellette Gergő s aztán a vezérökör, majd lassan, szelíden a gulya. Körülötte pedig a gyalogos és lovas hajtók. János úr a végén bandukolt, mint akit semmi sem érdekel, pedig majd kipattant a szíve.

A diadalkapu előtt a város tanácsa fogadta Then uramat. Köszönetet mondottak neki a város nevében. Aztán Gergő urammal paroláztak s utána sorban a többi hajtókkal. Mikor pedig maga a gulya haladt át a diadalív alatt, akkor kitört a jókedv és az öröm, megrohanták, simogatták, veregették a jámbor állatokat.

Lassan bevonultak a városba. János hadnagy jobbra-balra nézett, kémlelte az embereket és egy arcot keresett az ezer arc között. Paripája, a hűséges szürke, apró lépéssel vitte lovasát, mintha ő is figyelt volna.

A Rathaus előtt elsápadt János hadnagy.

Az egyik kapu alatt ujjongó asszonyok között egy leány arcát látta meg. A ló nyögve szökkent alatta a sarkantyú akaratlan nyomására s a legény nagy fohászkodással bontotta ki a karikást. Hanem a véletlen is segítségére jött. Valamelyik polgár, nyilván, hogy meg-símogassa, az egyik ököre ütött. A szilaj állat megtorpant, fújt, a mellette álló nézők sikoltva szorultak egymáshoz s gázolva tiporták egymást. Az állat még jobban megvadult s hangos bőgéssel készült a támadásra. Ebben a pillanatban csapott János hadnagy a gulya közé.

A karikás suhogva szelte a levegőt, aztán hatalmas ívvel megkanyarodott a fonott szíj és éles durranással csattant el. Ekkor már tudta János hadnagy, hogy mit kell tennie. Olyan kavarodásba verte a szilaj állatokat, hogy minden rend felbomlott. A megvadult gulya összetorlódtott s hely hiányában egymást öklelték az állatok. S ebben a pokoli zűrzavarban egy arcot nézett a fiú. Az az arc pedig ott maradt a helyén tágra nyílt szemmel még akkor is, mikor mindenki elmenekült. Akkor aztán János hadnagy odaszorította a lovát a ház mellé, egy pillanat alatt lehajolt, nyergébe emelte a leányt s kemény izmokkal kényszerítette remegő lovát a gulya közé. A leány egy hang nélkül, inkább valami nagy bizakodással nézett a hadnagy felhevült arcába. A karikásostor pedig csattogott, durrogott, a paripa horkolva fújta magát a fehér ökörtestek közt előre s egyszer csak kiérték az áradatból. Ott aztán szárat eresztett a fiú s a ló elnyúlt testtel vágatott át a városon, rémült, szaladó emberek közt, félrevert harangok zengése alatt, egyenesen ki a müncheni kapun. Csak mikor már jó meszire jártak a várostól s az út egy erdő alá kanyarodott, akkor forrott oda János ajka a pihegő leány szájára s az első öntudatlan, szerelmes gügyögések közt, ott, a tajtékosan, horkanva ügető ló hátán eszükbe sem jutott, mi lesz most, mit hoz a jövő óra. A ló csendesebben lépett, de János hadnagy nem sokáig hagyta pihenni.

Újra és újra sebes ügetésre ösztöklélte s így multak az órák, maguk sem tudták, mennyi. A legényt lassan elfoglalták a menekülés gondoljai, éles szeme úgy fürkészett, mint a harcra készülő sasé, s a leány... Istenem! a leány nem gondolkozott. Mit bánta ő, mi lesz? Egyelőre ott volt a hadnagy két karjában, a fejét odaszoríthatta ahhoz a széles férfimellhez s ennyi gyönyörűség éppen elég volt arra, hogy ne gondolkozzék, hanem lehúnyja szemeit csendesen, boldog megadással.

Mire a nap végigballagta az ég kétharmadát, megállította a lovát János hadnagy.

Hús erdő szélén pihentek meg.

A fáradt ló mohó éhséggel eresztette fejét a fűre s a két ember letelepedett az erdőszél pázsítjára. A fiú kacagva húzott ki a nyeregtáskából egy darab füstölthúst meg kenyeret, szép karéjt vágott belőle, a húsból is hozzászelt egy darabot s úgy nyújtotta oda a szótalan leánynak, mintha valami mamrát adott volna. Lassacskán megjött a szavuk. Hedvig nevetve nézett végig Jánoson:

— Sohase hittem volna, hogy így jössz értem. Istenem, milyen furcsa ruhád van!

S János éppen olyan nevetve mesélte el egész útját. Csak a fejedelem parancsát hallgatta el.

— Hát mi vagy te most? — kérdezte a leány.

A hadnagy elgondolkozott, aztán hamisan mondotta:

— Most még csak a te szerelmes párod, aki csupán egyszerű hajtó, hanem mindjárt más léssen.

Megfogta a lovat s egy kicsit mélyebbre vezette az erdőbe.

— Maradj itt, — szólt oda Hedvignek, — mindjárt visszajövök. Ne félj! A szürke majd vigyáz rád!

Azzal felkapta a nyeregtáskát és eltűnt a sűrűben. A leány most ijedt meg egy kicsit. Tudatára ébredt egyedül-létének. Riadtan gondolt vissza apjára, anyjára, Norinbergára. Mi lesz ennek a vége?

Hirtelen megzörrent mellette a bokor s amint rémülten odanézett, egy katonát látott maga előtt, csizmás, tarsolyos, zsinóros ruhájú embert, Bihari Jánost, a kurucok vicehadnagyát.

— Istenem, milyen szép vagy! — tapsolt Hedvig s oda akart bújni a fiú mellére, de aztán hirtelen megállott és ijedt szomorúsággal suttopta:

— Hiszen nem lehet... hiszen nem lehet... — és eltakarta az arcát.

János hadnagy megértette a leányt és lehajtotta a fejét. Szó nélkül húzta meg a ló hevederét, felsegítette Hedviget a nyeregbe, maga pedig megfogta a kantárszárat és újra elindultak.

Estére valami falu elé értek. Üres, elhagyott falu volt. Ismét ott jártak a halál ostromzárában. Hedvig sápadtan ült a nyeregben lassan elkezdett szepegni, majd meg elsírta magát.

— Ha akarod, visszamehetünk, leteszlek a város kapuja előtt, de nekem el kell jutnom Párisba. Lehet, hogy ha visszamegyünk, elfognak a norinbergi városi zsoldosok és leütteti fejemet a mágisztrátus, hiszen... hiszen... leányt raboltam, ha kívánod, megtehetjük.

— Nem, nem! — tiltakozott a kisleány. János hadnagy pedig folytatta:

— Tudom, hogy nem egyenes dolog, amit tettem. De hát bolond vagyok. Esztendők multak el és nem láttam a szémeidet. És megkínzott az emlék és a vágy... Ne haragudj rám!

Hedvig csak fájdalmas suttogással felelt:

— Én szeretlek... és én, jaj, nem akarom, hogy bajod legyen miattam de hát...

Aztán megint hallgattak hosszú ideig. Nagysokára emelte föl sötét arcát a kuruc:

— Hát visszamenjünk?

A kisleány alázatos, szerelmes szóval válaszolt:

— Oda megyünk, ahová te akarsz.

A nap vörösen bukott le nyugaton s a kihalt falu hoszsan nyujtózott a kék ég alatt. Az ablakok üresen meredtek az utcára s az udvarokat itt-ott már felverte a gyom. A kisleány fázósan reszketett össze, a legény pedig dacos szemekkel fürkészett szét.

Az egyik udvarban kétkerekű taligát látott meg János. Nosza hamar szerszámot kötözött kötelekből, befogta a szürkét, felültek egymás mellé jó szorosan s azzal vidámban kocogtak tovább. Egyik elhagyott falu a másik után következett. S mire leborult a sötétség, megállottak egy lakatlan ház előtt. A fiú szénát kerített a padlásról s behordta az egyik szobába. A bútorokat félrelökte, hogy még csak hozzájuk se érhesen a leány, aztán leterítette a nyeregtakarót s puha fejealját kerített.

— Te majd itt alszol, édes; — a szürke konyhában, én meg majd a kiskapuban.

Térült-fordult a hadnagy, friss sarjút sarabolt, odadobta a szürke elé a konyhába, aztán keresztet vetettek, szépen imádkoztak s kiment a szobából.

— Azért... most egy kicsit megcsókolhatsz... — kiáltott utána Hedvig.

János hadnagy visszafordult. A szeme tele volt vággyal. Tett is egy lépést, de aztán szájára tette az ujját:

— Nem szabad, édes. Még nem!

Azzal aztán végkép kiment s lefeküdt a szürke lábaihoz. Hanem még egyszer beszólt a leányhoz:

— Ne félj, Hedvig! A szürke is közöttünk van ám! A szürke is elválaszt téled.

— Nem félek, — csengett vissza a leány hangja, — senkitől se félek...

És elaludtak, mint két tisztaszívű gyerek.

Két szerelmes lélek álmodott a halál falujában.

„Kyrie eleison...”

Másnap tovább kocogtak nagyvidáman.

A szünke szaporán szedegette lábait, a kordé gurult, hegynek föl, völgynek le, a hadnagy meg a leány pedig évődtek a fütyülő madarakkal. Nem is gondoltak a halál falujára.

Az útbaeső helységekbe vissztért már néhány ember is igaz, hogy félénken, de mégis hozzálátott a munkához. A kordé utasai szinte azt hitték, hogy íme, már ki is vergődtek a dögvészes területéről.

Annál nagyobb volt a csodálkozásuk, mikor Würzburg előtt fegyveres városi darabontok állították meg őket és se szó, se beszéd, lovastul, taligástul egy sűrű erdőbe vitték és ott valami lombbal, ággal elkerített helyen tudtukra adták, hogy foglyok.

Rongyos, lázas tekintetű, vánszorgó alakok közé kerültek, kik naphosszat mozdulatlanul bámultak maguk elé, vagy feküdtek az alatt a néhány kis deszkából összetákolts vityilló alatt, melyet odaépítettek a fák alá. Polgárok, vándorlegények, cigányok, asszonyok, férfiak vegyest várták a halált. A sövény mellett balról sok-sok sírdomb barnállott. A lombsövény körül pedig ott járkált két strázsáló darabont.

Hedvig ijedten simult a hadnagyhoz, mikor körülméztek. Hanem a beszélgetésre már nem igen jutott idő, mert egy barna kámzsás, soványarcú barát tartott feléjük, ki bizonyára maga is a pestises vidékről került oda s most osztogatója lett a lelki vigasznak. A kámzsás barát hangja mélységes részvétellel csegett, mikor megszólította őket:

— Boruljatok le és imádkozzatok, itt a halál kapujában. Akik itt vannak, már elvégezték számadásukat az élettel.

Hedvig elsírta magát, s még jobban odabújt János mellére, a hadnagynak pedig eszébe jutott Rákóczi levele és tehetetlenségében könny szökött szemébe.

Egy ideig még beszélt hozzájuk a barát, vigasztalta őket, majd elment s az egyik deszkavityillóból két ásót hozott nekik.

— Ássátok meg a sírokat és nyugodjatok meg az Isten irgalmában. Ott fent a fellegek fölött új élet kezdődik.

Azzal elhagyta őket s nemsokára fájdalmas kórus éneke hallatszott:

„És a megtérők bocsánatot nyerne,
Bocsánatosak meg is üdvözlnek,
Kyrie eleison...”

A kórusból kihallatszott a barát hangja. Zengőn, szárnyalón emelkedett ki éneke s Hedvig riadt félelemmel kulcsolta össze kezait. De azért az az érzése volt, hogy nem hal meg. Istenem, hisz olyan fiatal volt! És János szeme is kemény daccal vizsgálta a lombbörtön minden pontját.

A vityillók mögött, a sövényen túl vagy hat lépésnyire, mély partok között valami patak húzódott. Vizét nem látta János, mert olyan mély volt a medre, de a habok csörgő hangja elárulta, hogy víz is van benne. János hadnagy még egyszer körülnézett, odament Hedvighez és halkán a fülébe súgta:

— Ne félj! Este tovább megyünk!

— Nem félek. Szeretlek.

Aztán a sövényhez ballagott a hadnagy. Éppen oda, ahol az egyik darabont most megállott.

— Hallod-e, vitéz? Van-e szíved?

A darabont komoran válaszolt:

— Van. De nem a ti számotokra. Innét el nem mehettek. Ne is próbáljátok a könyörgést. Ti arról a területről jöttetek, ahol a halál van. És a halál már megölelt benneteket.

János szomorúan szólt vissza:

— Nem magamért beszélek. Se a társamért. Mi már elkészültünk a halálra. Hanem nézd csak: itt van a lovam. Azt is bevezették ide. Már pedig itt nincs ennivalója. Letiporták itt a földet, a fünek nyoma sincs. Vezesd ki, kérlek, a táboron kívül és kösd egy fához. Ne szenvedjen éhséget, amíg élek. Nagyon kedves pajtásom az a ló. Vezesd el, kérlek, de úgy, hogy lássam mindaddig, amíg élek. Jól megfizetem a szíveséged.

A darabont nem hajlott rá.

— A ló ott marad. Annak úgy se veheti már senki hasznát, mert aki megérinti, az éppen úgy a halál fia, mint aki téged érint meg.

A kórus egyre zengett:

„És az élet múlandó,
Minden ember halandó,
De ránk vár az örök élet,
Kyrie eleison...”

János hadnagy egy aranypénzt vett elő s azt oda akarta adni a darabontnak. Az ijedten kapta vissza a kezét, épp a pénz a földre hullott.

— Bolond vagy, vitéz — suttogott a hadnagy. — Lépj hátrább egy lépést, kotorj össze egy kis régi gallyat, gyűjtsd meg és kapard be a tűzbe valami kis fadarabbal az aranyat. A láng megtisztítja a pénzt az érintésemről.

A darabont egy ideig kétkedve nézett a legényre, aztán megfogadta a tanácsot. Néhány pillanatig süttette a pénzt a lánggal, majd eltaposta a tüzet s felvette az aranyat.

— Sajnálalak, tudós embernek látszol, hanem a lovat mégsem vezethetem ki.

— Minden aranyamat neked adom. Van még három darab (ez már föllentésszámba ment, mert jócskán volt még, hanem hiszen kellett az a további útra is Párisig).

A darabont gondolkozott egy darabig s aztán megint megszólalt:

— De hát hogyan vezessem ki azt a lovat? A lovat nem lehet megégetni, mielőtt hozzányúlnek.

— Bolond vagy, vitéz! Hiszen nem kell hozzányúlnod. Nézzed, mennyi iszalag van itt az erdőben. Olyan az, mint a kötél. Levágysz egy darabot belőle, megfogod az egyik végét s a másik végét bedobod nekem. Én megfogom a bedobott végét, hozzákötöm a szürke kantárjához, te kinyitod a kaput s aztán azzal a nyole vagy tíz rőf hosszú kötéllal kivezeted a lovat a nélkül, hogy közelébe érnél. Elvezeted vagy száz lépésnyire, ott ahhoz a magános nyírfához és odakötöd.

— Hej, de furfangos ember vagy te. Kár, hogy meg kell halnod. De hát ez a törvény. Inkább itt haljatok meg, mintsem hogy városunkba cipeljétek a halált.

Így jutott ki a szürke a halottak birodalmából, maga mögött húzva a kordét. S gazdája meglegedetten látta, hogy hajtja le nyakát a paripa a friss fűre. Még mozogni is jobban tudott, mint ha rövid kötél lett volna rajta. A darabont pedig megégetvén a három aranyat, fűtyörészve strázsált tovább.

János hadnagy éppen jókor ment vissza Hedvig mellé, aki még mindig ott állott egyedül, távoltartva magát a többiek-től, mert újból feléjük tartott a barát. Most már a hadnagy vette fel a szót:

— Egy vallomással tartozom, szent atyám. Ez a leány itt a mátkám! Nincs senkije. Szeretném, ha összeadnál bennünket, mielőtt meghalunk. Aztán majd megásom közös sírunkat.

A barát könnyesen, csukló hangon adta össze őket. Szentéskü volt az ott a túlvilág küszöbén. A leány belereszketett a komor szerfartásba, de aztán engedelmesen, asszonyos szelídséggel hajtotta a fejét az „ura“ vállára.

— Így — mondotta János halkan, mikor férj és feleség voltak s a barát újból megszólaltatta a kórust. — Most pedig imádkozzunk, édes, hogy minden sikerüljön.

Imádkoztak s aztán ásót fogott a hadnagy. Odament a sövény mellé, ahol a patak medre legközelebb volt és szaporán látott a munkához.

Estére jó mély volt a sírgödör. Akkor abbahagyta. Odament a barátához.

— Megástam a sirt. Isten áldjon meg, barát. Én most belefekszem a feleségemmel. Aztán tegyetek a gödör fölé néhány gallyat keresztbe és hányjatok rá lombot. Ott akarjuk megvárni a halált.

A barát hangja megint elcsuklott, amint ezt a két fiatal teremtest elnézte. Csendesen megáldotta őket, János hadnagy pedig beugrott a gödörbe, maga mellé emelte Hedviget s ott lefeküdtek szépen, csendesen egymás mellé, arra a puha avarrétegre, amelyet az előbb beleszórt a sírba. A rongyos, halálra szánt szegények meg keresztbetettek néhány ágat a gödör száján s szórták, szórták rá a lombot, levelet, miközben egyre énekeltek:

„Boldogok, kik elmenének,
Nem szenvednek már szegények,
Kyrie eleison...”

Hedvig reszketve kérdezte a fiútól, mikor már nem látták a kék ég darabjait aombok között:

— Igazán meghalunk, János?... Mert attól sem félek, hiszen veled kell mennem oda is, mert a feleségem vagyok.

János fölguggolt fektéből és suttogva válaszolt:

-- Húzódj oda, szívem, abba a szögletbe és imádkozzál. Most már senki sem lát. Tovább árok a patak felé.

S azzal már árott is zajtalan, verejtékes munkával.

Vagy négyórai munka után jóval messzebből hallatszott a hadnagy suttogása, miközben a kívájt földtömeg már majdnem betöltötte a „sírgödört”.

— Már vizesebb a föld.

Hedvig arra nézett, amerről a fiú lihegése hallatszott s egyszer csak nagyon gyenge fényt látott derengeni.

— Elértem a patak medrét. Kint vagyunk. Most maradj itt, szívem és ne félj. Mire húsz Miatyánkot elmondasz, itt leszek a szürkével.

És most megcsókolta feleségét és zajtalanul eltűnt.

Hedvig most félt igazában először. Hiszen most érezte magát először teljesen elhagyottnak. Istenem, mi lesz, ha észreveszik Jánost? Görcsösen kulcsolta össze kezeit s hullott a könnye a töredező imádsághoz.

A hadnagy ezalatt dobogó szívvel kúszott az árok mentében. Bele-belecsúszott lába a vízbe, hanem azért csak sietett. Mikor vagy száz lépésnyire volt a tábortól, kilépett s a szürke felé tartott lábujjhegyen. Oda is ért. A paripa fölemelte fejét, hozzádörgölte a gazdája arcához; a hadnagy szeretettel ölelte át a ló nyakát és halkan odasúgta:

— Édes, drága lovam, most az egyszer légy okos jószág. Ne nyeríts és ne dobogj.

Kifogta a taligából, megnyergelte, minden értékes holmiját belegyömöszölte a tarisznnyákba s aztán, mint a tolvaj, megindult a lóval. Megint fölfelé ment vele a patak partján s jó messzire a tábortól átvezette az árkon s odakötötte a tulsó parton egy fához. Majd megveregette a nyakát és kúszott vissza a meder mentén.

Csak két Miatyánkkal mondott el többet Hedvig, mint amennyit az ura kívánt s máris ott volt mellette. Kézen fogta és vezette.

A szürke okos volt, egyet se nyerített.

S azon az éjszakán ezerszer is megveregette a tajtékos, igyekvő, hűséges jószág nyakát a hadnagy, hiszen kettős terhével is hosszú-hosszú utat tett meg...

Csak az Isten hallotta...

Háromszor pihentek meg a nagy rohanásban. Idegen erdőkben, sötét éjszakában állottak meg rövid kis időre s ziháló mellet, riadt lélekkel hallgatóztak. A paripa mindannyiszor úgy elnyúlott a harmatos fűben, mintha már nem is akart volna többé lábraállni. Vallahogy azonban mégis mindig útnak eredtek.

Nagy idő mulott el, míg megszólalt Hedvig:

— Hol vagyunk, édes?

— Valahol az Úr Isten tenyerében — mondotta János.

— Merre megyünk most?

A hadnagy felnézett az égre.

Ott fent már csak halaványan, de mégis bátorító fény nyel pislogott a Gönczöl s arra messzebb az ősi magyar csillag: a Bujdosók Csillaga.

És a két holtrafáradt fiatal lélek kábultan és mégis rendületlenül ballagott az immár igazán kíméletre szorult szürke mellett.

— Északra fölünk a Majna folyik — pusmogta a kuruc. — Ha Würzburgba bemehettünk volna, akkor már ott elértük volna a völgyét. Így azonban nem merek arra vágni, mert hátha?...

És mentek, mentek sajgó lábbal, fáradtan és porosan az Odenwald hallgatag, méléző erdőségeiben. Senki sem mutatta az utat, csak az a néhány, egyre halványabban ragyogó csillag.

Hajnalhasadtáig napnyugati irányban mentek. De amikor a nap első sugarai végigszaladtak az égen, akkor hirtelen északnak fordult a hadnagy.

— Meddig megyünk még? — suttogta elhaló hangon Hedvig.

A kuruc eleresztette párja kezét s a dereka köré fonta a jobbját, hogy támogassa és úgy felelt:

— Most kimegyünk, lelkem, az országutra. Nem lehet már messze innen. Azt hiszem, immár csak az az erdős dombosor választ el tőle.

Aztán csendesen tette hozzá:

— Elfáradtál, édes?

Csendes pihegés volt a válasz:

— Nagyon elfáradtam. De azért veled megyek ítéletnapig is. Mindaddig, amíg csak te még.

— És ha a mi egész életünk nem állana másból, mint ilyen halálosan fárasztó örökös vándorlásból?

— Akkor is veled mennék. Hiszen az uram vagy.

Megértő, hűséges pillantással néztek egymás szemébe. Igen, őket egymásnak teremtetten az égi Úr. Egy dobbanásra hangolta a szívüket a teremtés öröktől való bölcs órája, pedig az egyik itt született bajor földön, a másik meg messze-messze napkeleten, a szőkesodró Tisza mellett.

Nagy küzködéssel értek fel a dombor tetejére. Megálltak. Az eléjük táruló tájék egy pillanatra valami üdítő erőt öntött beléjük. Virulóan terült el lábaik alatt a Majna völgye. Fehér országút kígyózott a partján, keletről nyugatnak. Mellette ringó vetések, zöld rétek, majd azokon túl megint sötét-színű erdők. Nyugat felé vagy két mérföldnyire tőlük soktornyú város fürdött a reggeli sugárban.

Egy darabig álltak ott, tele tüdővel szívták a Majna felől jövő hűs hajnali levegőt, azután megindultak. Valami újjongó jókedv támadt bennük, a fáradt paripa vidám örömmel nyerített s a két kimerült vándor majdnem táncos lábbal sietett le a füves, virágos lejtőn. Tollászkodó pacsirta röpként föl a lábuk előtt s csicseregve fúródott az égbe.

— Ugy-e, hogy jó az Isten! — újjongott a fiú. — A halál udvarából visszaeresztett az élet kertjébe!

Aztán az égre nézett és mámoros indulattal mondta:

— Égi Isten, aki atyja vagy a bűjő madárnak és hatalmas királyoknak, aki kivezettél a halálba indulók közül s mutattad az utam nagysótét éjszakán apró csillaglámpákkal, köszönöm néked mindezeket. És köszönöm néked azt is, akit társul adtál mellém, hogy velem járjon az élet végéig. És esküszöm néked, hogy soha el nem hagyom, mellette leszek mindig s ahány percet még adsz az életemnek, nem szűnik meg az én hűséges szerelmem. Segíts meg engem, nagy Isten, úgy, mint ahogy én ezt az esküvést megtartom.

Hedvig nagyra nyúlt szemmel mézte a kigyulladt lelki embert. A szíve legfenekén gyönyörűséges boldogság támadt, mert megérezte, hogy ez a sötétarcú kuruclegény, aki most az ura, igazabban, hűségesebben esküdött, mint hogyha cifra oltár előtt vette volna szájára az Isten nevét. S úgy érezte, hogy ő is tartozik még ezért a csodálatos erejű esküért. És elkezdte halkan, asszonyos odaadással s a két szemében volt egész szerelmes, áhítatos lelke:

— Én is esküszöm néked, mennybéli Úr, hogy ezt az én uramat, akit te rendeltél mellém, akit országok határán át, mérföldek százain keresztül is ősi teremtő erővel kötöttél hozzám s akit elküldtél értem a vér és fegyverek földjéről hűséggel és szerelemmel, soha el nem hagyom, vele leszek kintjában

és örömeiben, mosollyal és veritékes arccal, mert te akartad, hogy vele legyek.

S akkor esett a harmadik csókjuk, abban az áhítatban, a Majna partján, Frankfurt határában és az Isten pacsirták szavában, füvek harmatában és bimbózó virágok reggeli illatárjában szállott le közéjük, hogy elfogadja tőlük az esküt . . .

*

Késő délutánra járt az idő, amikor beértek a régi, híres Frankfurtba. Az emberek — becsületes kalmárok, kézművesek, fegyver- és páncélkovácsok, pénzváltók — csendes közömbösséggel nézték a furcsa öltözetű, zsinóros dolmányú legényt, a fehér arcú szép leányt s a fáradt, poros szürke paripát. A vándorok pedig örültek, hogy nem okoztak feltűnést, hiszen így sokkal könnyebben járhattak közöttük.

A munka zajától lüktető város, gazdag boltjaival, öndatos szorgalmas iparosvilágával kis időre elfeledtette velük a fáradalmakat, de aztán, mialatt szállást kerestek, egyre olmosabb súllyal húzta lábukat, szempillájukat a fáradtság.

A Majna partján találtak valami beszálló vendéglőt. A copfos, parókás, fehérsapkás német gazda szívesen adott nekik szállást s nem is nagyon kérdezte, honnan, hová?

S a kis szobába, melyet kibérelt János hadnagy, nem hallatszott el a város zaja, csak néha-néha hangzott be az ablakon a majnamenti hajóvontatók ostopattogása, vagy elnyújtott tiülkölése. Másképen csönd volt. Egy darabig hallották még a kis kamara melletti istállóban a szürke jóízű abrakolását, aztán az is elcsöndesedett és fáradt és boldog bódulatukban maguk maradtak: Rákóczi fejedelem kuruc vitéze meg a — felesége . . .

Jakab mester galambjai.

Hajótülök bűgása ébresztette őket másnap. Lompos, nagy, fekete hajók úsztak a Majna vízen s a parton nehéz német lovak húzták a hajóköteleket.

A „Szőlőfürthöz“ címzett beszálló, hol János hadnagy és felesége vendégeskedtek, ragyogó reggeli fényben fürdött. Vén, barna falait szeretettel simogatta a sugár s a két fiatal lélek ott ült a tarkaterítős asztal előtt az udvarban és évődve itták nagy, komoly köcsögökből a tejet s ettek hozzá édes német kalácsot.

— Milyen furcsa, hogy három nap előtt még úgy gyógydtam utánad, mint valami soha el nem jövő álmokép után s most itt ülök melletted Frankfurtban, 30 mérföldnyire Nürnbergtől.

— És a feleségem vagy — fejezte be a mondatot nevető szájjal a hadnagy.

Aztán tréfás sopánkodással tette hozzá:

— És úgy-e, mindez milyen nagy szerencsétlenség!

Ezen aztán elnevetgéltek egy darabig.

Könnyű, gondtalan vidámság lett úrrá rajtuk. Hiszen, idáig már nem követheti őket senki. Mögöttük a pestisverte vidék. S mióta a halál ostromolta Nürnberget, még a szokásos hírvívó lovasposta sem jár. Mire pedig valahogy mégis híre jönné a nürnbergi leányrablásnak, addigra — hej! addigra túl lesznek árkon-bokron.

Délelőtt megnézték a várost s a hadnagy magának is, feleségének is ruhát vásárolt. Tudta, hogy nyugodtan és feltűnés nélkül csak úgy utazhatnak, ha öltözetük a lakosság gúnyjától nem különbözik. Így aztán csakhamar jámbor utazó polgárrá vedlett János úr, az asszony pedig finom külsejű német dámává. Nevettek is sokat a változáson, mialatt régi, szakadozott vándorgúnyájukat gondosan elrakták abba a ládába, melyet ugyanakkor vett János úr.

Aztán kocsit fogadott a hadnagy a rajnamenti Mainz-ig. Úgy tervezte, hogy ebéd után indulnak. Addigra majd talán a szürke is kipiheni magát s odakötheti a kocsihoz. Mert a lótól nem akart elválni.

Most már semmi dolguk nem volt, kitárták kis szobájuk ablakát s jókedvvel bámultak ki a Majna vizére. A fogadó előtt egy öblös bárka rakodott. Mainz felé volt indulóban. Már éppen az utolsó előkészületeket tették az indulásra, a hajóbiztos már másodszor fújt bele a mélyhangú tülökbe.

Jobbra tőlük öreg patinás falu, pirostetejű házak állottak s a tetők felett fehér galambok röpködtek.

Az asszony felnézett az égre.

— Nézd csak, mennyi galamb! Mind fehérék. Olyan szeledek, olyan tiszták, mint ez a mai nap. Mintha a mi örvendező lelkeink volnának. A mi lelkünk is ilyen nyugodt, fehér és boldog. Hiszen most már nem érhet veszély.

— Embererő most már nem tarthat vissza — felelte a hadnagy.

Kelet felől két szürke galamb vágott most nyílegyenesen a város felé.

— Nézd csak! Ezek már nem fehérék — mutatott rájuk Hedvig. — Ezek szürkék. Olyanok, mint Jakab mester galambjai.

— Jakab mester galambjai? Ki az a Jakab mester?

— Oh! Az valami nagyon furcsa ember. Kopasz, görbelábú, nagyon öreg és nagyon-nagyon sok pénze van neki. Nem is igen tartják épeszű embernek. Mert furcsa ember. Sok-sok ilyen szürke galambja van. Száz kalickában tartja őket és beszél hozzájuk. Azt mondják, hogy érti a galambok nyelvét.

Néha aztán elenged egy-egy madarat s ilyenkor hosszan néz utána, amíg a galamb Nürnberg felett kering s még akkor is nézi, amikor irányt keres magának és eltűnik a fellegekben. Máskor meg, mintha megérezné az öreg, hogy valamelyik galambjának vissza kell térnie. Ilyenkor fent ül házának tornyán és néz, néz, vár mindaddig, amíg a galamb fel nem tűnik s lassú keringéssel le nem száll az udvarba. Akkor hamar odafut, felkapja a madarat s bezárkózik vele a legtitkosabb szobájába. Mindig csak ezzel foglalkozik. Meg aztán a pénzét számolja. Tudod, János, annyi pénze van, hogy maga sem tudja, mennyi! Hanem azért irigy ember a Jakab mester. Egész éven át egy garast sem ad a szegényeknek, csak újkor nyitja meg erszényét a szűkölködők részére. Igaz, hogy ilyenkor annyit ad, hogy az összes koldusok áldják egy napig; cipőt, ruhát oszt ki közöttük, de másnap már irgalmatlan szívvel megy el a legnagyobb nyomor mellett is. Azt is meg kell hagyni, hogy tudós ember a Jakab mester. Mindent előre tud. Nagypám azt mondja, hogy a svéd háború kitörését három hónappal előbb tudta, mint a többi nürnbergiek.

János hadnagy elgondolkozott s aztán egyszerre sötét arccal mondta:

— Akkor most tüstént induljunk, édes.

Az asszony kerekre nyílt, nagy kék szemekkel bámult rá.

— Miért? — kérdé.

— Mert a galambokra nem is gondoltam. És ez a két szürke galamb bizonyosan Jakab mester galambja s Nürnberg város üzenetét hozza.

— És ez mit jelent?

— Azt, hogy egy negyedóra múlva Frankfurt is tudni fogja a nürnbergi leányrablást s ha addig el nem tűnünk, útunkat állják.

— Hiszen most már az sem olyan nagy baj. Az uram vagy. El nem választhatnak tőled. Egész bátran visszamehetünk Norinbergbe.

— Nem lehet, nem lehet egy percet sem vesztenünk, — suttogta a hadnagy — nekem el kell jutnom Párizsba.

— Kell? Nem tudom miért. Még nem mondtad, de erre bizonyosan volt is okod. Most sem kértem. Az uram vagy, tudom, hogy szeretsz. Menjünk.

A hadnagy megindultan nézett az asszony nyugodt, bizakodó szemébe. Sötét katonaarcán valami küzdelem tükröződött. Aztán gyors öleléssel húzta magához az asszonyt és csendesen suttogta:

— Nézd, nekem el kell jutnom Párizsba. Az életünk függ ettől. De nemcsak a mi életünk, hanem egy egész országnak az élete. Ha ketten megyünk, akármilyen gyors kocsin, egy fél óra múlva nyomunkban lesznek a városi zsoldosok. Nincs más hátra, minthogy rövid időre elváljunk, mert azok, akik

bennünket keresnek, bizonyosan egy férfit meg egy nőt keresnek, de ha elválunk és különböző úton megyünk, — akkor talán nem gyanakodnak ránk. Te most ezen a Mainzba induló hajón elmegy a Rajnáig. Én... én majd valami más úton megyek, Engem így is, úgy is bizonyosan üldözőbe vesznek. És akkor nem akarom, hogy te is velem légy. Ha pedig egyedül megy, akkor téged úgysem bántanak. Nekem egy írást kell Párizsba vinnem. Az az írás szent és azt senki addig nem láthatja, míg Párizsba nem ér. Ez az írás jobb helyen lesz nálad. Mainzban várj rám egy napig. Ha nem jönnek, akkor indulj tovább Trier-en, Verdun-ön át Párizsba. Az írásnak el kell jutni oda, bármi történjék is velem. S ha odaértél, vidd el XIV. Lajos francia királyhoz. Akkor aztán, ha még mindig nem jönnek, visszatérhetsz Norinbergbe és meggyászhatsz engem. De ha ezt nem akarod, akkor próbáld meg valahogy, talán eljutsz az én hazámba, ott mondd meg Rákóczi Ferencnek, hogy Bihari János özvegye vagy, s tudom, hogy új hazát ad neked. Még egyet kérek tőled. Nem tudom, hogy legközelebb hol és hogyan találkozom veled. Akárhol és akárhogy lesz is, addig ne szólíts meg, addig ne mutasd, hogy ismersz, amíg én nem szólok hozzád. Most pedig áldjon meg az Isten.

Az asszony elsápadt és megremegett a búcsúcsók alatt. De mikor aztán az ura elszánt arcát látta, megkeményedett ő is. Átvette az írást, s az ura 35 aranytallérjából 30-at s a keblébe rejtette. Egy perc alatt felkészült, szolgákat hívott s már szaladt is a hajó felé a málhavivő emberekkel. A hajóbiztos éppen akkor túlkölt harmadszor és legényei káromkodva húzták fel a horgonyt.

János hadnagy pedig gyors léptekkel sietett a vendéglőshöz. Kifizetett mindent és nagy ravaszul érdeklődni kezdett, vajjon merre kell München felé menni. A vén sváb körülménységgel mutogatott meg mindent, hanem azt már csak fél lélekkel hallgatta a hadnagy. Sebes szóval köszönt el tőle és aztán befordult az istállóba. Megnyergelte és kivezette a szürkét. Bizony nagyot nézett a szürke, hogy nem katona ül a hátára, hanem valami térdharisnyás, félcipős német úr, de amikor fölvetette magát rá a lovas, az első térdszorításból ráismert gazdájára és vihogva ügetett ki a kapun.

Látszólag csendesen, nyugodtan indult János úr, s amíg a korcsmáros láthatta, tényleg a müncheni kapu felé tartott. De amikor eltűnt annak látása elől, gyorsan lekanyarodott és a nagypiacon keresztül a mainzi kapu felé nyargalt.

A városházáról éppen akkor indult ki egy kis csapat alabárdos, kardos városi darabont és mögöttük három lovas zsoldos legény.

— Talán ezek még nem nekem szólnak — gondolta a hadnagy, de azért mégis sebesebb járásra ösztökölte a lovát s ösztönszerűen végignézett magán, van-e nála valami fegyver.

Az bizony nem volt nála egy fia sem. Hanem egyszer csak nagy örömmel vette észre, hogy a dákos, ez is régi, derék magyar szerszám ott maradt a nyergen. Pisztolyai nem voltak — mert hiszen azok immár valami nagy ládában a hajón utaztak Mainz felé — a dákos az még megvolt.

Jó bizakodással sarkalta lovát egyre gyorsabb járásra és csak a harmadik falu után lassította meg a haladását. De bárhog is igyekezett, bizony siralmasan rövid utat tehetett meg a szegény párával.

Meg is állott az első fogadó előtt, lenyergelt, abrakot vetett a ló elé, maga is falatozni kezdett egy kicsit és aztán számítani kezdett. A fogadóstól nagy agyafurtsággal faluról falura kezdett érdeklődni, mennyire esik ez meg amaz falu? Majd meg azoknak egymás közti távolságát tudakolta meg. Így aztán mindent összevetve kiszámította, hogy Frankfurt és Mainz körülbelül négy mérföldnyire esnek egymástól. Ez az út, ha lóroskadásig hajtja a szegény elcsigázott szürkét, legjobb esetben is legalább egy fél napi járó. Am azt is tudta János úr, hogy ennyit nem kívánhat a lótól a Nürnbergtől Frankfurtig megtett kockázatos erőfeszítés után. Egy félórai pihenés után mégis lóra vetette magát és csendes lépésben indult meg. Nem is igen sietett. Úgy okoskodta ki, hogy egy nap alatt kényelmesen és feltétlenül eléri Mainzot. Már pedig még hírét sem látta az üldözőknek.

Hanem a szürke még ezt a csendes járást sem bírta, ereje, amely Frankfurtból való elinduláskor mutatkozott, rohamosan fogyott. Időnként le-leszállott a lóról, hogy így segítsen a kimerült állatnak. Közben végigkémlelt minduntalan a Majnán, de bizony a hajónak, mely feleségét hozta, még nyomát sem látta. Már-már azt hitte, hogy csalódott és a galambok nem Jakab mester galambjai voltak, avagy ha azok voltak is, nem az ő lányrablásának és szökésének hírét hozták.

Hanem csalódott. Déltájt, amikor valami erdő mellett léptetett, porfelhőt látott maga mögött az úton s ebből lassan-lassan három vágató lovasember tűnt elő.

János úr nem akart most hirtelen vágatásba átmenni, hiszen az mindenképen gyanussá tette volna őt, de meg arra kilátása sem volt, hogy elgyengült lovával azokat megelőzze, hanem e helyett szép lassú lépésben haladt tovább az úton s amikor az első mellékúthoz tért, mely az erdőbe vezetett, rákanyarodott. Nemsokára el is tűnt a fák védő sűrűjében. Messziről még hallotta, amint a három lovas nagy csattogással tovább robogott az úton, aztán megint kikerült az országútra s most már a lovasok mögött, azok hátamögé kerülve, igyekezett előre felé.

Délután 3 óra körül valami útszéli csárdához ért. A koresmát tulajdonosa az „Arany pókhoz“ címezte el és cégérként is egy bádogból készült, aranyosra mázolt, hatalmas pókot akasz-

tott az ajtó fölé. János hadnagy befordult és lovát is bekötötte már a felszer alá s éppen az ivószoba felé tartott, mikor nagy káromkodásra lett figyelmes. Belesett az ajtón és látta a három lovast, amint azok az asztal mellett iddögáltak és faggatták a koresmárost.

— Hej, bátyám! — kiáltotta az egyik lovas. — Nem látott erre felé az úton egy feketearcú fiatalembert, meg egy fehérnépet?

— Már hogyan láttam volna, hiszen a postakocsi Frankfurt felől csak alkonyatkor érkezik ide.

— De hátha fogadott kocsin utaztak?

— Semmiféle koci sem járt erre felé.

— Lehet ám az is, hogy csak a legény maga járt erre, mert a frankfurti fogadós szolgálai azt mondták, hogy az a házaspár, amely ma reggel elutazott, különböző utakon indult el. Az asszony hajóra szállt, a férfi pedig megnyergelte a lovát és München irányába lovagolt el. De lehet, hogy ez csak cselfogás volt tőle és valóságban Mainz felé tartott.

— Nem láttam, -- felelt a fogadós ásítva.

— Nekünk azért mégis csak tovább kell mennünk, mert az ördög nem alszik s az a ravasz magyar élénk kerülhet.

Ezen aztán megint mérgelődött a három lovas és nagy káromkodás közepette ittak tovább.

János hadnagy úgy vette észre, hogy a zsoldosok jó ideje iddögálhattak már, mert a fogadós immár az ötödik krétavonást húzta az ajtóra, jelezvén, hogy annyi meszely bort ittak. Mivel pedig még újabb meszelyeket rendeltek, úgy látszott, nem is igen szándékoztak valami hamarosan lóra ülni.

A hadnagy azonban éppen eleget tudott már. Lábujjhegyen ment vissza a szürkéhez, nagy vigyázva elkötötte a felszerből és száron vezetve a lovát, elindult.

Most már igazán azt hitte, hogy megmenekült. Mire a lovasok útnak indulnak, addig ő már gyalog is túl lesz ungonberken.

Hanem valamire nem számított a hadnagy. Arra, hogy a hűséges szürke még ezt a csendes vezetést sem bírja. Egy fél mérföldet még elég jó igyekezettel megtett a ló, de aztán egyre fáradtabban, egyre nehezebben lépett. Az az út, melyet a derék paripa a tokaji tábortól eddig megtett s amely eddig mintegy 160 mérföldet (mai mértékben 1200 kilométert) tett ki, bizony nem maradt bosszulatlanul. Hiába szólongatta János hadnagy a szürkét, hiába kímélte, az már csak fertályórákra, meg percekre segített. Vagy tízszer pihent, de most már látta, hogy nem mehet tovább. A hűséges állatot azonban nem akarta elhagyni. Búsán eresztette meg a hevedert és maga is elnyúlott az útszélén a leheverő ló mellett.

Könny szökött a szemébe és ezer gondolat fordult meg a fejében. A tokaji tábor, Rákóczi két szelíd szeme... a kurucok

nagy koldussága... aztán Then uram... a norinbergi ökörváró-
ünnep... Aztán borzongva jutott eszébe a dögvézesek halál-
tábora Würzburg előtt... csodálatos menekülésük... majd
pedig az éjjeli rohanás... és a tegnapi nap... aztán az átkozott
galambok. Újra meg újra a felesége jutott eszébe. Talán eléje
is kerül a hajóval, mialatt ő itt heverészik. S Mainzban csak
egy napig vár rá az asszony. Ha ez alatt az idő alatt oda
nem ér, akkor egyedül utazik tovább.

Majd megint a lovára esett a tekintete. Aggódó szeretet-
tel simogatta végig a remegő állatot, az meg ráemelte nagy,
vérbeborult szemeit és nézett, nézett a gazdájára hűségesen, szo-
morúan. Szinte érezte a fiú ezekből a halálra sanyargatott sze-
mekből a fájdalmas választ: „Hát nem bírom, kicsi gazdám.
Akárhogy is akarom, nem bírom“.

Aztán megint a saját sorsára gondolt, a képek lázas se-
bességgel futottak képzeletében, végül elnyomta őt az álom.
Mély, kábult, érzéstelen dermedtségben feküdt nagy ideig...
A letagadott, semmibe sem vett fáradoalmak úrrá lettek Rá-
kóczi hadnagyán...

Háromszor villant meg a dákos...

Sokáig feküdt érzéketlen bódulatban János hadnagy. Ló-
dobogásra riadt fel. A nap már félig eltűnt nyugaton s az úton
a nagy porfellegből három üldözőjét látta kibontakozni. Még
a gondolkozásra sem volt ideje.

Egy ugrással talpon volt. De lábra állott a szerencsét-
len szürke is, mintha megérezte volna, hogy menekülniök kell.
Hanem most már nem volt módja arra a hadnagynak, hogy
lovát kímélje. Most szüksége volt az állat utolsó erejére, még
az összeroskadás árán is. Egy szempillantás alatt dobta a nyer-
get a szürke hátára, a másik pillanatban már rajta is ült s
aztán: hajrá!

Mintha szárnya nőtt volna a halálra csigázott derék pa-
ripának. Az utolsó nagy próbára összeszedte minden erejét.
Karesú teste hosszan elnyúlva röpi a poros úton s János
hadnagynak az az érzése volt, mintha a lovat valami csodá-
erejű varázslat babonázta volna meg. A nehéz, esontos né-
met lovak egyidőre el is maradtak, hanem a szürke sem bírta
soká ezt az istentelen, halálos rohanást. Elvégre nem is volt
csoda, hiszen azok ott hátul pihent, erős jószágok voltak.

A hadnagy paripája zihálva, reszketve robogott az úton,
minden izmában, minden idegében lovasának vasakarata lük-
tetett, oldalaiból nagy cseppekben hullott a sarkantyúverte vér
s hörgő szájáról immár rongyokban szakadozott a habos tajték.

Jól látta a hadnagy, hogy minden hasztalan. Futással
itt már nem menekülhet. Itt már csak kettőről lehetett szó:

vagy megadja magát, vagy szembeszáll velük. A szembeszállás ugyan nem sok reménnyel kecsegtette, hiszen fegyvertelen egymaga állott szemben három állig felfegyverkezett keményöklű legénnyel, de mégis csak becsületesebb dolognak tartotta, mint a feltétlen megadást. Így hát nem is sokat töprengett.

— Most segíts, magyarok drága Öregistene! — fohászodott föl nagy keserű elszántsággal a legény, mikor szembefordította a szürkét a kiáltozó, vágató lovasokkal s mialatt kihúzta a nyeregkápa csatlójából a dákost.

Aztán nagyon gyorsan történt minden. A dákos fölemelkedett, a sötét kuruc-arc dacosra torzult, a szürke fájdalmasan nyerített a sarkantyú kínzó, haragos nyomására, még egyszer megfeszült a paripa minden izma s hatalmas szökéssel rohant a három német ló közé.

Mielőtt azonban összecsaptak volna, pisztoly durranása csapott ki a porfellegből. Hanem akkor már nem igen hallották Rákóczi vitéze.

Háromszor villant meg a dákos a sápadó napfényben. Az első villanás egy szablyavágást háritott el és lecsapott az egyik ló fejére, a második villanás után tompa csengéssel hasadt szét az egyik zsoldos sisakja, a harmadik villanás pedig halálos bizonyossággal talált a másik zsoldos derekába. Csak ekkor roskadt össze súlyos sebével a szürke. De melléje roskadt az egyik német ló is gazdájával egyetemben, s földre zuhant egy másik halott zsoldos is. A gazdátlanul maradt paripa rémült horkolással vágatott visszafelé az úton s ijedten fordult meg a harmadik ló is, magával víve gazdáját, a harmadik zsoldost. Mire a hadnagy kivergődött a szürke alól, már csak kavargó porfelleget látott a távolban. A véres dákos még ott volt a kezében és sápadtan ragyogott az utolsó napsugárban.

S a kábult hadnagynak akkor úgy rémlett, mintha megszólalt volna az élettelen szerszám. Úgy hallotta, mintha a dákos ezt mondogta volna: Az első csapásnál Rákócziért villantam. A második csapásnál a sanyargó kuruc hadakért s a lángoló magyar portákért. A harmadik csapásnál pedig a te életedért, édes gazdám...

Maga sem tudta, meddig állott így szótlan dermedtségben. Hanem aztán visszatért beléje az élet. Tudta, hogy most még nagyobb veszélybe keverte magát. Az úton nem maradhatott többé. Mainzba nem mert bemenni. Hiszen gyalog kellett volna ezt az utat megtennie. Ezalatt pedig más, mögötte jövők eléje kerülhettek volna. Ezeknek pedig eleget mesélhetett a két halott. El kellett tűnnie, hamar, hamar...

Két kőhajításnyira tőle szelíden ballagott a Majna vize...

Lehajolt még egyszer, megsimogatta a szürkét, nyeregtáskáiból mindent kivett, ami árulója lehetett volna, aztán lement a víz partjára és futni kezdett a füzesben fölfelé, visszafelé, Frankfurt felé. Majdnem az „Arany Pók“-ig futott

viSSza, a fűzfák védelme alatt. Akkor megállott és körülnézett. Egy lélek sem járt a közelben. Így hát leült a padra és várt. Kimeredt szemmel nézett fölfelé a vizen. Várta a bárkát. Ed-dig még nem ment el. Hiszen reggel óta, ahányszor az út a folyó mellé kanyarodott, mindig figyelte a vizet. De meg a bárkának minden tanyánál, minden falunál meg kellett állani, hogy fölvegye a Mainz felé igyekvő árusokat. Hosszas vára-kozás után végre föltűnt a hajó a víz kanyarodójánál.

A hadnagy pedig észrevétlenül bevetette magát a vízbe s lassan úszott a közelgő bárka felé. Mikor aztán a közelébe ért, el kezdett bukdácsolni, mint a fuldokló. Közben pedig se-gítségért kiáltozott.

Hamar észrevették a hajósok s mialatt csákljáért, kö-telekért szaladtak, János hadnagy meglátta az asszonyát. Ott ült a bárka orrán és dült arccal nézett rá. Ahányszor lebu-kott a víz alá, amányszor indult el a sikoltás az asszony mel-léből. De azért egy hang sem jött ki keményen lecsukott szá-ján. Nem tudta szegény, mi történik a következő percben, el-merül-e az ura, avagy megmenekül, de mégsem mert megszó-lalni, hiszen az ura még nem szólott hozzá, noha jól látta őt ott a bárka orrán s a tekintetük minden felmerülésnél meg-kereste egymást. Ahányszor felmerült a férfi, mindannyszor őt kereste szemével, de nem kiáltott reá. És a vergődő asz-sonynak egyre a fülébe csengettek az ura szavai: Addig ne szólj hozzám, amíg én nem szólítalak... És gyötrő félelem-mel, halálos rettegéssel nézte a habokkal küszködő férfit, egy szó, egy jaj nélkül, pedig az a fuldokló ember neki többet ért, mint az egész világ...

Végre kinyúlott egy csáklja a hajóról s a hadnagy el-kapta a végét.

A hajón köréje sereglettek, kínálgatták, kérdeztették, csak az asszony nem mozdult el a helyéről. Csak a kezét tette össze az ölében, lassan, észrevétlenül s csak halk, zokogó imád-sága szállott reszketve az ég felé. Az a két könnyecsepp, amely mégis minden akarat és keménység ellenére is kiszivárgott a pillái közül, forró háláadás volt. És azokat sem látta senki, csak az, akinek szólottak: az Isten...

Mainzig ponyvák alatt feküdt a hadnagy.

Sötét éjszaka volt, mikor kikötöttek Mainzban. Fáradt fényű kis lámpák pislogtak a parton. Az asszony kihordatta málháját a hajóból s egy percre megállott, mintha nézegette volna, merre menjen. Látta, amint János ott halálkodott a hajósoknak, azok meg nevetve intették, hogy ha még egyszer sokat találna inni az „Arany Pók“ borából, vigyázzon, ne-hogy az út helyett a Majnába lépjen, mert nem mindig akad olyan véletlen szerencse, hogy éppen akkor haladjon arra va-lami bárkaféle. Aztán János úr is elhagyta a hajót.

— Utazz holnap Trier felé! — súgta oda a hadnagy az asszonynak, amikor elsuhannt mellette. Hedvig megbólintotta a fejét s még el sem tűnt az ura a homályban, mikor már ő is odaszólitott két ácsorgó legényembert s elindult, hogy szálást keressen.

A fogadós, valami pókhasú, vidám arcú német készséggel ajánlotta föl reggelre a kocsiját és szép tiszta szobát adott neki.

Hedvig asszony pedig fölhozatta a vacsoráját s aztán egyedül maradt. S a zárt ajtó mögött kitört belőle a sírás. Négy nap mult el azóta, hogy elkerült Norinbergből. S azóta — Istenem! — mennyi minden történt vele! Eszébe jutott az anyja, az apja, a ház, a kert, a meghitt, kedves Norinberg kopácsoló kézműveseivel, ódon, szelíd házaival és sirt, sirt keservesen...

Hanem azért mielőtt elaludt, valami édes érzést érzett, amint az urára gondolt. Most már nem is igen féltette. Biztos hittél hitte, hogy ez a keménynyakú, feketearcú szilaj magyar minden akadályon átgázol és ha még egyszer ölelő két karjába szorítja az ő törékeny, kisleányos alakját, akkor jó helyen lesz, akkor olyan helyen lesz, ahonnét csak emberélet árán szakíthatják el...

A Rajna.

A fejedelem stafétája pedig ott ólálkodott a hatalmas Rajna partján. Arra nem is mert gondolni, hogy csónakot fogadjon, hiszen ezzel, ha tovább üldözik, nyomot adott volna üldözői kezébe. Nem volt más hátra, minthogy még az éjjel sötétjében átússza a Rajnát. Még gondolatnak is iszonyatos volt, de akkor már nem igen tudott gondolkozni.

Kiballagott hát a sötétség leple alatt a város déli kapuján, egészen addig, ahol már nem láthatta senki. Ott aztán levette ruháját, kis batyut gyűrt belőle, azt a hátára kötözte, fohászkodott egyet és nekiindult a víznek. Egy ideig még érte lába a talajt, de amint mind mélyebbre ment, elmaradt alóla s nyugodtan úszni kezdett. Rövid idő multán elkapta a víz sodra s most már csak arra ügyelt, hogy ha még olyan meszsire is sodorja őt a víz, elérje a túlsó partot.

Engedte, hogy a víz vigye. A túlsó parton meglátott néha egy-egy pislogó fényt, míg ziháló mellel, fáradt lihegéssel, bolondul dobogó szívvel úszott.

Vagy egy negyedórája lehetett már a vízben, mikor érezte, hogy fázik és ereje fogytán van. Vad erővel úszni kezdett s már szinte látta a partot, de az bizony csak káprázat volt: nem érte el a földet, hanem a víz sodra még gyorsabban vitte. Háromszor próbálta meg ezt a kétségbeesett erőfeszítést — hasz-

talán! Ereje egyre inkább fogyott. Gondolt Rákóczi ordéjára, a sanyargó kuruc hadakra, szerelmes asszonyára, hogy tán majd e gondolatok adnak új erőt, de minden hiába volt. Nem tudott átvergődni a túlsó partra. Dacos akarata is megbénult ereje gyöngülésével. Hanyatt vetette magát a vízben, hogy vigye az ár. S amint így, hanyatt fekve az eget nézte, egyszer csak meglátta a Bujdosók csillagát. Szelíd, buzdító fénnel pislogott a csillag a habokban úszó emberre s a hadnagy úgy érezte, hogy beszél is hozzá. Mintha azt mondogatta volna a csillag, hogy jó az Isten. Hogy az Isten még segíthet. Hiszen a magyarokat szereti az Isten. Végigveri őket újból és újból, de élteti időtlen idők után is.

S amint ebben a kábult állapotban feje mélyebbre merült a víz alá s fülei is a vízben voltak, egyszer csak újabb káprázata támadt. Mintha valami búgott, zakatolt volna a víz alatt. Talán ez már a halálba készülő lélek játéka — gondolta a hadnagy — s még egyszer, szinte búcsúzásképpen Rákóczira s a hűségére gondolt. S arra, hogy azért az írás eljut Párizsba. Az nem vesz el vele. Az az asszonynál van. Jó helyen van. S az az írás el is jut Párizsig. Az az édes, törékeny, gyöngye asszony elviszi. És abból az írásból meghallja Rákóczi jajdulását a franciák királya.

A zúgás, mormogás pedig mindig közelebbről hallatszott. Már úgy hallotta, mintha mellette búgna valami titokzatos nagy orgona, amikor — hirtelen beleütötte a fejét valamibe. És ekkor szeretett volna felkiáltani örömeiben. Valami úszó malom talpához sodorta a víz. A malom kereke zúgva járt, de a talpon levő házikó minden ablaka sötét volt. A molnár aludt.

Csöndben felkapaszkodott a talpra s ott elnyújtózott.

A szíve fáradt riadtsággal vert, tüdeje hörögve járt, mint a fújtató. S most olyan jól esett neki az a búgó, kelepelő hang, melyet a malom kereke vert.

Hosszú, hosszú ideig feküdt ott s érezte, hogy lassan vízszatér testébe, meredt, megkínzott, halálos gyötrelemtől remegő testébe az élet. Később föl is tápázkodott fektéből, de megint visszahullott. Újból pihent. Szempillái ólomsúllyal nehezedtek le s úgy szeretett volna kicsit aludni! Csak aludni! Csak egy keveset. Nagyön keveset és semmire se gondolni.

S az álom, ez a furesa barátja minden fáradt és szenvedő embernek, el is jött. Hanem azért az agyában megmaradt és tovább zúgott ez az egy gondolat: Csak egy keveset aludni...

Nem is aludt sokat. Pitymalatkor fölébredt. Éppen hogy derengett a keleti égbolt s a hadnagyot irgalmatlan hideg rázta. Föltápázkodott hát és ingó lábakkal, remegő inakkal járta körül a talpot.

A malom túlsó felén ruhaszáritó kötél volt kifeszítve, rajta néhány durva ing s egy halászgunya száradt.

Egy ideig gondolkozott a hadnagy, aztán levette a ruhát s egy inget a kötélről. Már éppen föl akart öltözködni, amikor tekintete a partra esett. Arra pedig most már nem is gondolt. S a part, a balpart, az ezerszer megátkozott, a sóvárogva áhított balpart ott volt tőle vagy húsz lépésnyi távolságban. Erős kötelek kötötték hozzá a malmot s a láttára minden kötélnél erősebb hit kötötte a hadnagyot az élethez.

S a malom végén egyszerű kis csónak locsogott a vízen.

— Hála neked, mennybéli Úristen! — szakadt ki a sóhaj-tás a hadnagy melléből s már bele akart ülni a kis járműbe, amikor megállította egy gondolat. — Nem szabad kimennie a csónakkal, hiszen akkor nem tudja visszahozni a malomhoz. Ebből pedig megtudják, hogy valaki járt itt, aki nem csónakon jött, tehát a víz hozta a malomhoz. Ha már most keresni találnák Mainzból, nyomára akadhatnak. Mert a molnár elmondhatja, hogy valaki, aki úszva jött, az ő csónakján érte el a partot. Ezt pedig nem akarta. Tudta, hogy itt az alkalom, amikor igazán eltüntethet minden nyomot.

Fölhúzta hát a molnár durva halászingét, kopott bőrnadrágját s a maga ázott, csomóba kötött ruháját beleeresztette a vízbe. Az ár elkapta és gyorsan sodorta magával. S János hadnagy most már nevetni szeretett volna. Hiszen már a ruhája sem árulhatja el.

Hanem alig úszott el néhány ölnyire a ruha-csomó, egyszer csak valami örvénybe került s az lekapta a víz alá. Akkor szíszszent csak föl János úr: hiszen a pénzét benne hagyta. Egy szemhunyásig még arra gondolt, hogy utána ugrik, de aztán látta, hogy hasztalan lenne s így letett tervéről. Csendesen szította önmagát, majd benézett a malom kis ablakán. Mély csönd volt odabenn, csak jóízű horkolás hallatszott.

— Ne haragudj rám, becsületes atyámfia, ki az igazak álmát alszod ezen a hajnalon, amiért elviszem száradó holmidat, de én most még szegényebb vagyok, mint te s nekem el kell jutnom Párizsba — suttogta a hadnagy.

Azzal szép csöndesen beleereszkedett a vízbe.

Két nagy lökéssel elérte a partot. Ott aztán hosszú botot kerített magának és elindult arrafelé, amerre az utolsó csillagok nyugatot mutatták.

Messze, nyugat felé erdős dombosor emelkedett az égnek.

Kalap nélkül, mezítláb, csuromvizes ruhában rótt a tarlókat, szántásokat, mezőket, ligeteket János hadnagy. Az erdős dombosor felé igyekezett. Hanem minél tovább ment, annál messzebbre távolodtak a dombok vagy legalább is a holtra-fáradt vándornak rémlett úgy. Valami majorban békés embe-rektől ennivalót kért. Adtak szívesen. Tejet és kenyeret. — Mohó étvággyal látott neki az evésnek. Hogyisne! Hiszen 24 órája egy falat sem fordult meg a szájában.

Aztán elköszönt nagy tisztességgel és fáradtan ballagott tovább. Most már tudta, hogy az a dombsor, amely nyugaton emelkedik az égnek, a Hunnsrück. — Bágyadtan, lüktető halántékkal, meg-megpihenve botorkált előre. Már nem is igen nézte hova lép. Szinte csak a feje húzta előre. S az az öntudatlan, ösztönné vált akarat, mely Tokajtól való elindulása óta belegyökerezett a lelkébe s mely éjjel-nappal azt hajtogatta: előre!

Déltájt mégis csak elérte az első dombhullámokat s mikor az erdőség első fái betakarták s érezte, hogy most már védik a zöld lombok is: cserbenhagyta ereje. Kiszáradt torokkal, cserepes ajakkal és valami nagy, fáradt közönnyel a szívében heveredett le egy fa tövében. S ahogy ledült, elnyomta az álom. Döngő méhek röpködtek körülötte, hangyák másztak a kezén, arcán, de mindezt nem érezte. Aludt álom nélkül. S a madarak halkabban füttyörésztek, a fák csöndesebben suttoztak. Vigyázott rá az Isten...

A kirchschlagi koldus.

Bingen felől nehéz postakocsi kanyarodott arra az útra, mely a Hunnsrück erdőségein át Kirchschlag, Thronecken falvakat érintve, Trier felé visz. A négy erős ló megfeszült inakkal húzta a nehéz járművet, mely egyre keservesebb nyikorgással haladt a mindig jobban emelkedő úton.

A Hunnsrück zöld, erdős dombvonala lassan közeledett s a kocsis ostorral, szóval, szidással, dicsérettel ösztökelte izzadó lovait. Ha egy-egy tanya előtt ment el a batár, vidáman húzta elő a kocsis a féltve becézett ezüstös kürtöt s jókedvű melódiákat játszott rajta. S messze a kocsi mögött, a lapály láthatárán egyre homályosabban, ködbeveszően csillogott a Rajna csíkja.

Az utasok — komoly német urak és jókedvű dámák — gyakran nézegettek elgondolkozó arccal arra a hallgatag, fiatal asszonyra, aki látszólag lélek nélkül ült a helyén. Tekintete újra és újra végigkutatta az út mentét, a földeket, erdőket, s néha-néha egy-egy sóhajrással könnyített magán.

Kora reggel óta úton volt a kocsi. Bingenben felvette a Mainz felől jött postakocsi utasait s most Kirchschlag felé igyekezett. A lovak prüsszögve, izzadva húzták, a kocsis pipázott s az utasok lassan-lassan beleúntak mindenbe és ásitozva unatkoztak.

Délután három órára járhatott az idő, mikor a kocsis kinyújtotta karját és előre mutatott. Az úton a kocsi előtt valami vándorlegényféle, avagy talán koldusember bókászott fáradtan, csendes megadással. Mivel az út meredeken emelkedett s a kocsi is csak lassan haladhatott, jó ideig figyelhették a szegény, mezítlábas vándort, aki dülöngve ballagott az

út oldalán. Néha leült az út szélére, aztán megint megemberelte magát és elindult, de bizony csakhamar újra kidúlt.

Félóra alatt utólérték. Rongyos ruhájú, fekete arcú, borostáskepű ember volt, a szemei talán betegségtől vagy a kimerültségtől lázas fényben égtek és tagjai reszkettek.

Amint a közelébe értek, rákiáltott a kocsis. Hanem annak nem igen volt beszélgetésre kedve. Csak a fejével intett.

— Álljunk meg, — szólott a kocsis és meghúzta a gyeplőket. A lovak lihegve állottak meg s az utasok kíváncsian száloltak ki.

— Igyál testvér! — kínálta oda a kulacsát a jószívű kocsis.

A vándor pedig hosszú, hosszú kortyokban ivott s aztán hálás szemekkel nézett a legényre. Néhány töredezett, értelmetlen szó ugyan elhagyta az ajkát, de azoktól nem lettek sokkal okosabbak az utasok. Érdeklődve, szánakozva beszélgettek róla, valami alamizsnát is összeadtak s aztán tanácskozni kezdtek ott az út közepén. A csavargónak látszólag már jártányi ereje sem volt. Csak feküdt mozdulatlanul a kocsi mellett, nagy szemei szomorú tétovázással jártak körül, de minduntalan megpihentek a szótalan asszonyon, aki valami kínos, fájdalmas, megértő tekintettel nézett a reszkető ember szemébe. Az alamizsnát gyűjtő utasember éppen az asszony elé állott, az pedig egy aranyat dobott az eléje tartott kalapba. Tágranyílt, csodálkozó szemmel nézték valamennyien ezt a bőkezű adakozást, össze is sügtak s az asszony elpirult. És a vándor szeméből forrón buggyant ki két könnyesepp.

A kocsis vetett véget a jelenetnek. Magához intette az első pár ló lovaslegényét s rászólt:

— Emeljed, Franci, föltesszük a kocsi tetejére. Itt nem hagyhatjuk, az úton, hiszen elpusztul magában.

— Az bizony meg lehet, mert ezen az úton csak kétnaponkint dőcög végig a posta, — tódította meg Franci s már emeltek is a szerencsétlent. Föl is tették a kocsi lapos tetejére, a málhák közé, azután elindultak.

Az utasok beszélgettek róla még egy ideig, egyesek a rövid pihenők alatt még élelmiszereket is adogattak a vándornak, hosszan találgatták: ki lehet, hová igyekszik, mi baj érhet, de aztán elcsendesedtek ők is. A kocsis unottan nógatta lovait, a nap egyre mélyebben bukott az égen, jóformán már csak félszemmel leskelődött a láthatár szélén, egy vörös felhő pereme mögül s a kocsi előtt halványan, majd egyre erősebb körvonalakkal bontakozott ki Kirchschlag.

S a szótlan asszony mintha megnyugodott volna.

Mikor megállottak a fogadó előtt s az utasok elsiáltak: ki jobbra, ki balra s a vándort is lesegítették a kocsitetőről, megállott az asszony a kocsis előtt:

— Maga jó ember, — mondotta — legyen gondja, hogy ez a szegény vándor inséget ne szenvedjen.

S azzal egy tallért nyomott a kocsis markába. A kocsis megemelte kalapját s mosolyogva válaszolt:

— Gondom lesz rá.

S a szóval asszony fölment a szobájába, a kocsis pedig pártfogásába vette a koldust. Elvitte valami kis korcsmába és vacsorát tétetett eléje. Attól aztán lassan megjött az ereje a vándornak. Most már értelmesebben beszélt. Elmondotta, hogy vándorlegény s kirabolták a Hunsrück erdejében. Két nap óta étlen-szomjan kóválygott azóta.

A korcsmában iddógáló kocsisok, mesteremberek nagy szánakozással hallgatták a koldust, miközben egyre hajtogatták a bort. A vándor pedig egyre halkabban mesélt, mindinkább elálmosodott s végre el is nyomta az álmot.

Hanem akkor a kocsis — aki szerfölött büszke volt pártfogói szerepére — felrázta s hátravitte a korcsma kocsifélszere alá. Ott friss szénára fektette az erőtlent embert s miután még egy ideig vigasztalta, hogy most már minden jóra fordul, csak nyugodjék meg — jóéjszakát kívánt és elment.

Csendesen, mozdulatlanul feküdt egy ideig a vándor. De amikor a hold feljött s a falu elcsendesedett, hirtelen fölállott, körülnézett, kémlelt egy darabig s aztán zajtalan léptekkel kiosont a félszer alól. A kertek alá kerülve, ellépkedett a nagy fogadóhoz. Ott átmászott a kerítésen s kis ideig tolvajként ólálkodott a világos ablakok alatt.

Végül megállapodott az egyik ablaknál, halkán megkocogtatta annak üvegét s aztán hirtelen leguggolt az ablak alatt az árnyékban.

S az ablak kinyílt. A szóval asszony hajolt ki rajta.

— Oltsd el a világot, Hedvig, — suttogta a vándor az ablak alól.

Az asszony otthagyta az ablakot, az asztalhoz ment s a következő pillanatban sötétség borult a szobára. Mire az asszony visszatért az immár sötét ablakhoz, fölállott a vándor is.

Hosszan, féltő szeretettel csókolták meg egymást. S amint megcsendesedett az asszony halk zokogása, arcát cirógatva súgta oda neki a hadnagy:

— Utazz tovább Trier felé. A postakocsi csak kétnaponként megy innét, így hát fogadj külön kocsit. És figyelj az első keresztútra. Pénzem van. Ruhát, amennyire itt vásárolni lehet, keríték. Isten áldjon meg!

Kis idő múltán becsukódott az ablak s a vándor éppen olyan zajtalanul, mint ahogy jött, visszalopódzott a kocsiszínbe.

Kirchschlagtól Párizsig.

Könnyű szekéren hajtott ki másnap Hedvig asszony Kirchschlag falujából. Az út most már lejteni kezdett, úgy-hogy a kocsi gyorsan haladt előre. Vagy egyórai út után valami erdőátvágáshoz érkeztek, amely keresztezte az ország-utat. S az erdőátvágásból egy egyszerűen, de tisztelen öltözött német sietett a kocsi felé. Barna arcából fáradt, de nyugodt, becsületes tekintetű szemek villogtak. Megállította a kocsit és nagy tisztelettel szóbaereszkedett az utazó asszonnyal. Megkérdezte, hogy nem láttak-e egy kocsit erre felé igyekezni? A tagadó válasza bosszankodva csóválta meg a fejét, majd azt tudakolta, hogy merre igyekeznek. Mikor meghallotta, hogy Thronecken felé, földerült az arca.

— Nagy szívességet tennének, ha elvinnének a következő faluig. Erdőt akar vásárolni a gazdám, — mondotta — s engem küldött ide, hogy nézzem meg. Reggel indultam gyalog Kirchschlagból s a kocsimat ide rendelt az erdőátvágáshoz, hogy aztán tovább utazhassam Throneckenbe, ahol már gazdám kocsija vár rám. Hanem az a szerencsétlen kocsis, úgy látszik, nem értett meg s most itt állhatok az úton. Pedig a szomszéd faluig még jókora utat kell megtenni. Ha várok, talán el sem érem a gazdámhoz.

— Becsületes emberen szívesen segít az ember, — mondotta hamiskodó arccal Hedvig asszony; de mihelyt ránézett a kocsis, komolyra vált az arca s úgy mondotta:

— Tessék, uram. Elviszem, ameddig akarja.

Helyet szorított a szerény erdővásárlónak s az, noha először szabódott s a kocsis mellé akart ülni, odatelepedett melléje.

S mialatt a kocsi továbbhaladt, csodálatos közönyös dolgokról társalogtak. El is únta nagyhamar a kocsis, rövid idő múlva már ügyet sem vetett rájuk, hanem inkább lovait bízatta és füttyöreszt. S lassan aztán azok is elhallgattak, mint két idegen ember, akik már elkérdezték minden kérdésüket s elmondották minden mondanivalójukat.

Hej, pedig ha csak egyszer is hátranézett volna a jámbor kocsis, talán észrevette volna, hogy utasai nem nagyon idegenkednek egymástól, mert csendes mosolygással néztek egymás szemébe s kezük minduntalan összekulcsolódott megértő bizalommal. De hát a kocsis csak amolyan együgyű ember volt, aki inkább elhallgatta a rigók nótázását s egy pillanatra sem jutott eszébe, hogy azok ott hátul a kocsikasban porosan is, fáradtan is csak a saját szívük nótázását hallgatják.

Négy-öt kis falun hajtottak keresztül, a vidék egyre laposabb lett, a Hunnsrück erdős gerince gyorsan távolodott mögöttük s rövid déli pihenő és ebéd után jókedvűen folytatták útjukat.

Délután öt óra tájban egy duzzadt patak fölött vert hídon hajtottak át.

— Ez már a Thron patak, — magyarázta a kocsis — még egy fél mérföldet kell tennünk s elérjük Thronecken falut.

Nem is telt bele ennyi idő, már meg is állottak a falu egyetlen vendégfogadója előtt. Kifizették a kocsis, szobát vettek s aztán megvacsoráztak.

S akik látták azt a szomorú szépasszonyt, ott a bingeni postakocsin, nem ismertek volna rá arra a kacagó, boldogságos lényre, aki most ott ült a throneckeni kocsmaszobában. De arról a vidám, hetykebajszú, csillogószemű gyerekemberről se hitte volna el a bingeni posta lovainak jólelkű gondozója, hogy az nem más, mint az a vánszorgó, ágrólszakadt vándorlegény, akit felvett a kirchschlagi úton, nehogy nyomorultan vesszen el az út árkában.

Maga a kocsmáros is odatelepedett melléjük s nagy bőbeszédűséggel mesélte el, hogy meglehetősen bizonytalan állapotok uralkodnak a francia-német határ mentén.

— Hiszen tudja, uram, — mondotta — hogy Lajos francia király háborúságban van a nyugatrómai császárral. A mi uraink, ezek az apró német fejedelmek ugyan nem sokat törődnek a bécsi császár dolgával, mert hiszen Bécs messze van s a rajnai tartományok csak úgy tessék-lássék módra engedelmeskednek a szövetséges ausztriai háznak; de azért éppen elég baj van e miatt a játékháború miatt is.

— No, a császár ugyan nem tartja játéknak ezt a háborút, — vetette oda a hadnagy — mert akkor nem háborúzna évek óta. Nagy sor az a császárnak, hogy az övé lesz-e a spanyol korona, avagy a francia királyé.

— Csakhogy az igazi háború Németalföldön meg Spanyolországban viharzik s a német határ mentére már nem igen ér el a haragja — tódította meg a kocsmáros. Hanem azért nem egészen barátságos a határvidék. Hol itt, hol ott csapnak be a kószáló francia katonák s bizony a kis határszéli városok, de még a kis grófságok és fejedelemségek se tudják gyakran, hogy tulajdonképen hová tartoznak: Franciaországhoz-e, avagy a birodalomhoz.

Éjfélre elfogyott a kedv is, a szó is. El is köszöntek a kocsmárostól és szobájukba tértek.

Ott aztán elmesélte minden viszontagságát János úr. A szegény hűséges szürkét még meg is siratta az asszony. És sokáig, sokáig tartotta átölelve az urát, mintha féltette volna, hogy megint elszakítják tőle.

Másnap tovább utazott a hadnagy és felesége.

Most már — a throneckeni kocsmáros ijesztgetéseinek ellenére is — nyugodtan, békésen haladtak.

Minden baj nélkül érték el Trier-t.

Csakhamar folytatták útjukat s rövid idő multán átkeltek a Mosel folyón. Most már Luxemburg területén jártak. S minél gyorsabban haladtak, annál inkább sietett a hadnagy, A maga sok viszontagságának elmúltával mind éberebben látta nagy küldetését, egyre fülébe csengett a fejedelem parancsa s immár nem volt nyugta. Párizsba... minél előbb Párizsba... minél előbb Párizsba...! S ezért most már alig engedett pihenőt. Hajtotta, tüzelte kocsisait. Throneckentől kezdve nem pihent jóformán egy órát sem, sőt éjszaka is tovább utazott váltott lovakkal, úgyhogy következő nap reggel berobogott kocsija Luxemburgba.

Az a lelki kényszer, mely immár ébren is, álmában is kergette, itt sem engedte soká pihenni. Fél napi nyugalom után ismét kocsit fogadott s déltájban kigördült a koci Luxemburg öreg falai közül. S akárhogy várták, semmit sem tapasztaltak a throneckeni koresmáros rémmeséiből.

Hanem azért mégis nagy fohászkodással adott hálát az Istennek János úr, mikor Esch-nél átmentek a francia határon s immár Lajos királynak, a fejedelem szövetségesének birodalmában gurult tovább a koci. Az első tanyánál lovaskatonák állították meg. János hadnagy megmutatta a fejedelem levelét, melyre ékes betűkkel rótta rá Kray Jakab uram XIV. Lajos király sok-sok címét és minden dícséretét. A katonák tisztelettel köszöntek el s a koci továbbrobogott.

Nagyon sebesen haladtak. A francia maire-ek készséggel adtak fogatot csaknem minden faluban. Így aztán nem is csoda, ha még gyorsabban haladtak, mint Luxemburg területén. Pedig mind a ketten csak most érezték igazán a fáradságot, mert a kiállott küzdelmek csak most kezdték ki erejüket, mióta biztonságban érezték magukat. Hanem azért csak egyszer kérdezte meg az asszony:

— Miért rohanunk így, édes uram? Mit viszünk a francia királynak?

— Egy vérző, tusakodó nemzet segélykiáltását. A mi rohanásunk egy ország életét jelenti.

És akkor mindent megvallott a hadnagy. Nagy küldetését, Rákóczi parancsát, Then urammal való találkozását, Norinbergig való útját, mindent, mindent...

S attól kezdve egy szóval sem kérdezt semmit az asszony, hanem még inkább ő siettetett kemény, elszánt akarattal az urát.

Két nappal Luxemburgból való elutazásuk után elérték Verdun-t, a híres francia erősséget.

Másnap megint tovább rohantak Saint-Menehould-on keresztül, átmentek az Aisne folyón és berobogtak Chalons-ba. Innét a szép Marne völgyében folytatták útjukat s Epernay-n keresztül Chateau-Thierry-be értek.

Meaux-tól kezdve már francia lovaskatonák kísérték őket, mert Chateau-Thierry-ben, az ott táborozó katonák vezére — nyilván azért, hogy megadja a kellő tiszteletet a király szövetségesének — öt lovast rendelt melléjük azzal a parancssal, hogy Párizsig kísérjék Rákóczi futárját.

Aztán már csak néhány mérföld volt hátra.

S egy szép nyári estén meglátta a hadnagy a Notre-Dame ódon tornyait s a város, a „Nap- király“ fényes városa, melytől János hadnagy Magyarország megmentését, Rákóczi zászlóinak diadalát, a magyar libertást várta: egyre közelebb jött.

S éjjélkor berobogott a poros kocsi agyonhajszolt lovaival a francia fővárosba.

Párizsban voltak...

„Várjon a hadnagy!“

A Mont-Martre környékén szállottak meg valami kis fogadóban.

És sokáig, késő éjszakáig ébren volt a hadnagy. Annyit tudott, hogy a királyt Versailles-ben, csoda fényességgel épült palotájában találja meg. Oda pedig nehéz lesz bejutni — gondolta magában. Aztán aludni próbált. Hanem a szobája mellett volt a vendéglő ivója. Ott pedig egyre daloltak, énekeltek és káromkodtak az emberek. De leginkább csak káromkodtak. Szídták a háborút, mely immár csaknem tíz éve dúl Lajos király és az ausztriai ház között s melynek folytatására újabb és újabb adókkal hajtja be a pénzt a király. És szídták a főurakat, nemeseket, kik tétlen henyeségben dőzsölve, vadászgatva mulatozták végig életüket. És szídták az udvart, mely töméntelen kincset prédál el ruhákra, pompára, fényre. És szídták a királyt.

S az a messziről jött fekete legény, akit egy másik, egy szelíd, egyszerű népe sanyargattatásán gyötrődő és nemzetéért minden feláldozó fejedelem küldött ehhez a királyhoz, hogy segítséget kérjen tőle: valami rossz sejtelemfélét érzett. És a lelkében egymás mellé állította ezt a két fejedelmet.

Az egyik, a gazdag, a fényben, pompában dúskáló nagyúr — akinek népe lázadó szemmel néz az urára s az a másik, a csöndes, mértéket tartó szent ember, akiért örömmel ontja vérért a hajszolt kuruc s akinek odaadja utolsó falatját is szerető szívvel a jobbágy.

És egymás mellé állította lelkében a hadnagy ezt a két népet is: a franciát s a magyart. Az egyik zúg, hogy háború van és a békét áhítja, a másik meg kesereg, amiért kicsorbul a kardja, pénz híján.

De aztán megtalálta a különbség okát is. Lajos király háborúja nem a francia nép háborúja, hanem csak Lajos királyé, aki a spanyol koronáért harcol. Rákóczi harca pedig a magyar nép harca a szabadságért. — Lajos király a versaillesi kastélyban dőzsölve adja ki parancsait koplaló, messze országokban vérző seregének, Rákóczi pedig együtt vérzik, együtt koplal rongyos ruhájú talpasaival, huszáraival és pattantyúsaival.

S ahogy ezeket mind végiggondolta a hadnagy, valami melegséget érzett a szíve táján, hogy az ő fejedelme, egyszerű, szelíd, istenes, kardforgató, koplaló fejedelme különb, mint ez a gőgös, pompában élő, vánkoson ülő, jóllakott nagyr, akit pedig széles e világon „Napkirály öfelségének” neveznek. De valami keserűség is megmaradt benne. Hiszen hogyan adjon ez a király pénzt az ő urának, mikor neki is csak duzzogva adja önnön népe? — Hogyan reméljen ő segítséget a kurucoknak, mikor a francia nép is zúgolódik a nyomor miatt?

És azon az éjszakán furesa álma volt Rákóczi hadnagynak.

Azt álmodta, hogy valami nagy, nagy tenger partján áll, fekete felhők rohannak az égen s a tenger partján egy fehérhajú, szelíd, öregember vánszorog betegen, botra támaszkodva. És azon az emberen a kuruc hadak ruhája van. És a szemében nagy magyar bánat. És az arca olyan, mint amilyen Rákóczi arca lesz öreg korában.

És reggel úgy érezte, mintha lidérc nehezedne rá.

Hanem azért semmit sem mutatott rossz sejtelseiből, mikor reggel csókkal búcsúzott feleségétől, hogy Versaillesba menjen.

És az asszony egész nap várta az urát. Este fáradtan vetődött haza.

— Mi volt Versaillesban, János, — kérdezte az asszony, mikor a karjába simult.

Az ura sóhajtván simított végig a homlokán és szomorúan mondta:

— Versaillesban? Fényesség van édes, muzsika és tánc.

— Beszéltél a királlyal?

— Nem. Mert nem volt lakkecipóm, pomádés parókám és selyemharisnyám.

— És Rákóczi írását látta a felség?

— Bevitte neki egy pomádés márkí. Azt hiszem, látta.

— Majd holnap több szerencséd lesz, János — suttogta az asszony könnyes szemekkel és megsimogatta a csüggedt ember arcát.

Többet nem beszéltek erről. Tervezgették, hogy lesz, mint lesz, ha majd egyszer haza kerülnek és vége lesz a harcoknak és új tavasz látogat szép Magyarországba.

Másnap megint elindult a hadnagy. De mielőtt kocsira ült, bement egy szabóhoz. Ruhát méretett magának. Nem selyemruhát, francia plundrát, hanem csak amolyan kuruc vicehadnagyi mundért. Zsinóros dolmányt, feszes nadrágot. Aztán betért egy csizmadiához is. Csizmát csináltatott magának. Végül kocsira ült és elhajtatott Versaillesbe.

És este még fáradtabban jött haza. Még sötétebben nézett maga elé.

Az asszony most már csak félve kérdezte:

— Mit mondtak Versaillesban?

— Azt mondták, hogy várjak. Sok dolga van a felségnek.

— És vártál?

— Vártam. Egészen alkonyatig vártam. Étlen-szomjan vártam.

— És láttad a királyt?

— Láttam. A kastélykertben volt. A kutyáit sétáltatta. Így ment ez vagy négy napig. A hadnagy mind komorabb arccal tért haza. Az asszony már kérdezősködni sem mert.

Negyednap meghozták a hadnagy ruháját. Felöltözt, tarsolyt, kardot kötött, forgós kalpagot tett a fejére. Az asszony könnyesen, gyönyörködve nézte. Aztán elhajtatott.

És akkor este, mosolyogva jött haza.

— Ugy-e beszéltél a királlyal! — kacagott eléje az asszony.

— Beszéltem édes. Mosolygó, kövér úr a király. Azt mondta, hogy szereti Rákóczit.

— És mit mondott?

— Kérdezte, hogy mikor indultam Tokajból. Megmondtam neki. Aztán megkérdezte, hogyan vágtam át magam a labanc hadakon és Ausztrián. Elbeszéltem neki hajdu életemet. S mikor kiszámította, hogy szent Vitus napjától — amikor is elindultam a Hortobágyról — egészen a Párizsba való érkezésemig huszonnyolc nap tellett el, csettintett a nyelvével s azt mondotta, hogy jó katona vagyok. Mikor pedig mondtam, hogy még feleséget is szereztem magamnak, elnevette magát s azt hajtogatta, hogy szeretne látni.

Az asszony elpirult örömében. Aztán tovább kérdezősködött:

— És mást nem mondott?

— Azt kérdezte még, hogy sok ilyen katonája van-e Rákóczinak, mint én. Mondottam, hogy van vagy harminc regimentre való. Csakhogy azok mind különbek, mint én.

Az asszony elnevette magát:

— Nem hiszem én azt, János. De hát még mit mondott a Napkirály?

— Csak azt, hogy irigyli Rákóczit, amiért ilyen vitézei vannak.

— Mást semmit sem mondott? Nem ígért semmit? Nem mondta, hogy megsegíti Rákóczi?

— Nem mondta. Csak nézett, nézett a lorgnettjén keresztül s annyit mondott, hogy érdekes „costume“ van rajtam. Azzal elbocsátott.

Az asszony lehajtotta a fejét.

Aztán megint múltak a napok és semmi sem történt. A versaillesi udvari kancellária csak biztatta Biharit, hogy majd holnap, majd holnapután, az meg kikijárogatott nagy keserűséggel Versaillesba. — de mindhiába. Ott szólt a zene, pompás fényű vadászatok voltak, pásztornak öltözött urak és libaőrző kislánynak öltözött dámák enyelegtek csobogó szökőkutak mellett és senkinek se fájt Rákóczi keserve. Halasztgatták, tologatták az instancia elintézését, a hadnagyot pedig egyik úrtól a másikhoz küldözgették.

Végül is elvesztette türelmét. Keserű szavakkal fakadt ki az udvari kancellária egyik pennaforogatója előtt. Az aztán megsúgta, hogyan juthat be ismét a királyhoz.

Lajos király, felesége halála után titkosan házasságra lépett Maintenon asszonnyal, aki azelőtt a király gyermekeit nevelte. Ez a szelíd öregasszony tudott beszélni a felséggel. És Rákóczi hadnagya elment könyörögni egy asszonyhoz, keserű szívvel, fájdalmas megalázottsággal, hogy pártjára álljon a magyarok fejedelmének.

Maintenon asszony jószívvel fogadta. Szólt is a királynak. És a kancelláriában tudtára adták Jánosnak, hogy jöjjön másnap, a király hívni fogja.

De már akkor Hedviggel ment el János úr.

És vártak, vártak, nagyon sokáig vártak a király előcsarnokában. A hadnagy arca egyre sötétebb lett, az asszony szemébe lassan gyűltek a könnyek, mert mindenki bemehetett, mindenkit beszólítottak, csak Rákóczi követére nem akart sor kerülni. Aki kijötték, mosolygó, boldog arccal ujságolták, hogy ma kegyes kedvében van a király. És múltak az órák, váltották az őrségeket a palota előtt, csak az ő órájuk nem érkezett el.

Gúnyos tekintetű, de azért jóságos arcú ember ült mellettük. Az az egy ember végre odafordult a hadnagyhoz s megkérdezte, mi járatban vannak. A hadnagy elmondotta, hogy Rákóczi követe s egy segítségkérő levelet hozott a királynak. A jóságos arcú ember csendesen elmosolyodott:

— Bohóság, barátom, a reménykedése. Nálunk csak nevetni tudnak az emberek. A sírókat meg sem értik. És aki keserűségeket akar nekik elmondani, az mondja el úgy, olyan formában, hogy nevéssenek rajta. Akkor mindenki szívesen hallgatja.

János hadnagy felelni akart, de akkor már kijött a pálcát tartó udvaros a király szobájából s értésükre adta, hogy a fel-

ség fáradt. Ma már nem beszél senkivel. — Erre fölkel a gúnyos szemű francia, meghajolt s elment.

A hadnagy pedig háborgó lélekkel fordult az udvaroshoz:

— Menjen be, uram és mondja meg, hogy a Rákóczi fejedelem hadnagya még itt van és vár. Mondja meg a felségnek, hogy Magyarországnak nincs ideje a várakozásra. A fuldokló embernek nem mindegy, mikor jön a segítség.

Az udvaros elhúzta a száját erre a keserű hangra, hanem azért bement. Egy fél perc sem tellett bele, máris jött vissza:

— A felség fáradt. Senkit sem óhajt látni. Azt üzeni, hogy várjon a hadnagy. Várjon ma, várjon holnap, várjon egy hétig, avagy ítéletnapig is, ha kell, de a felség nem engedi, hogy kényszerítsék.

Bihari János fölállott. Nem szólott egy szót sem, csak kézenfogta a feleségét és elindult. Az ajtóban kiesordult az asszony könnye. De az ura keményen fojtott daccal szolt rá:

— Ne sírj! Egy könnyet se lássanak ezek az emberek. Ha a fejedelem szavát nem akarják megérteni, akkor a könnyeinken bizonyosan csak nevetni tudnak. Te pedig Rákóczi hadnagyának vagy a felesége.

Az asszony letörölte az arcát és égő szemekkel ment az ura mellett.

A kapun kívül, az őrsegen túl elérték a gúnyos szemű urat. Botjára támaszkodva ballagott. Mikor meglátta őket, velük ment egy darabig és halkán beszélt:

— Látja, barátom, megmondottam: az udvar nem szereti, ha szomorúságot lát. És gyűlöli azokat, akik sírnak. Pedig mennyi sírnivaló van itt Franciaországban! De megkövezik azt, aki ezekre rámutat. Engem is csak túrnak. Pedig én nevető szájjal mondok el minden keserűséget. Próbálja meg barátom: mondja nevetve, vidáman a fájdalmát, akkor talán megértik.

Utcasarokra értek s elváltak.

Az első embertől, aki velük szembejött, megkérdezte, ki volt az az úr.

— Molière, a híres komédia-író, — volt a válasz.

Szóltanul mentek hazáig.

Ott aztán végigvágott az asztalon a hadnagy és nagy, keserű káromkodás szakadt ki a száján:

— Hát, hogy mondjam meg? Hát, hogy mondjam meg? Húzzak föl komédiásruhát, mázolja be az orcámat, lovagoljak egy számaron a felség elé s úgy mondjam el a kurucok keserűvét?... Hát, hogy mondjam el az én jó uram szörnyű bánatát nevető arccal?

Az asszony csókkal csitította el.

De éjszaka arra riadt föl Hedvig, hogy sír az ura. Csukló zokogással, fájdalmas bűgással sírt a hadnagy.

Harmadnap levelet hozott egy testőr. Az udvari kancellária küldötte. Megint Versaillesba hívták.

János felkötötte a kardját és elment. Ott a kezébe nyomtak egy lepecsételt írást s egy kis zacskó pénzt. Az írás Bonnac márki, danckai francia követ címére szólt. A pénzt utikölt-ségre adták, a levelet pedig rábízták, vigye el Danckába, Lengyelországba.

Még csak annyit kérdezett a hadnagy, hogy jó hírt visz-e abban a levélben vagy sem? Segítenek-e Magyarországon, avagy nem?

Vállvonogatás volt a válasz.

— Hát csak annyit mondjanak, — fakadt ki a staféta — remélhet-e segítséget Rákóczi?

— Remélni, azt mindig lehet... — mondták szíves mosolygással.

Rákóczi hadnagya pedig köszönt, sarkonfordult s elment.

Estére kihajtatott Párizsból s rákanyarodott a hayre-i útra a fejedelem stafétája...

„Hej, Rákóczi, Bercsényi...”

Mondjam-e, ne mondjam...?

Keserű az ének.

Tengeren hajózott Rákóczi hadnagya egészen Danckáig. Hosszú hetekig hanyódott a hullámokon, míg révbe ért. Viharos ősre fordult az idő.

Bonnac márki leverten ejtette le a „Napkirály” írását. Franciaországnak nem volt többé szüksége Rákóczira. A spanyol örökösödési háború befejezés elé jutott. A tárgyalások megkezdődtek. Franciaország nem vetett többé súlyt a „szövetségesre”. Sőt inkább azt a kegyes tanácsot adta, hogy dugja hüvelyébe a kardját a fejedelem és fuvasson takarodót. Akkor talán majd az ausztriai ház is hajlandó lesz némi engedékenységre. A „Napkirály” kijátszotta a kártyáját s immár értéktelen volt számára. Azzal aztán meg igazán nem törődhetett, hogy annak a szegény, kijátszott, tépett kártyának szíve is volt, amelynek fájdalmába egy egész ország jajdult bele...

A hadnagy Danckában maradt egy ideig. Kray Jakab helyett az ő vállára nehezedett az a kötelesség, hogy tartsa az összeköttetést Rákóczi és a külföldi udvarok között.

És egyre nehezebb lett minden. A hírek, melyek a Kárpátokon átjöttek és szájról-szájra jártak, egész Lengyelországban, mindig feketébb köntösben szállottak. Ocskay... Bezerédy... Trencsén... És a fejedelem hiába verette a rézdobokat, hiába fuvatta a tárogatókat.

Újra kizsendült a lengyel mező füve, lengyel erdők lombja, le is hullott ősszel.

János hadnagy lelke egyre kevesebb reménységgel nézett a jövőndőbe. Ha az az édes asszony ott nem lett volna mellette a csókjával, szelídségével, gondsímító hűségével, talán kétségbeesett volna.

Az asszony az még tudott hinni az ura álmaiban.

Egyszer aztán beállított Czelder Orbán egyik százados kapitánya. Kopott volt a mundérja, deres volt a bajusza és reménytelen volt a lelke... Elmondotta, hogy mindennek vége, a hadak csüggedten, megverten húzódnak vissza Huszt felé. Már a fejedelem is elhagyja az országot.

Erre a hírről fölriadt János úr. Úgy érezte, hogy ezekben a nehéz órákban az ura mellett kell lennie. És másnap már úton volt Munkács felé.

*

Attól kezdve, hogy meglátta a Kárpátok gerincét, egyre több kuruccal találkozott. Lehajtott fejjel, keserű szívvel igyekeztek Varsó felé. Szitkok suhogtak Bécs irányába s kétségbeesett rimánkodások szálltak az égre. Rongyos, hitnélküli emberek voltak. Egy-egy csapat még vitte, vonszolta ágyúit, fegyvereit, hadiszereit, de a másik része már keserű gúnnyal csúfolta: Ugyan mit erőlködsz? Meghalt az Isten is! Te vagy a legény, Tyukody pajtás, aki borral fojtod a bánatos nótát.

Csak Bercsényi híres huszárrégimentje vonult szép, nyugodt rendben. Meg a kék gránátosok egy kis csoportja. Azok még reménykedtek a „Napkirály” szövetségében.

S a fejedelem stafétája úgy érezte, hogy fáradságos, nehéz, küzdelmes régi útja nem volt olyan nehéz, mint ez a mostani, mikor a fejedelem elé sietett.

Kocsija lassú nyikorgással kapaszkodott fel a Beszkid gerincére. Csípős szél suhogott s a kárpáti erdők panaszos búgással hullatták leveleiket. Csak a fenyők reméltek még. Azok zöldek maradtak.

S a beszkidi hágón, az utolsó útkanyarodásban, mielőtt felért volna a tetőre, hogy beláthatott volna Magyarországra: találkozott a fejedelemmel.

A hívek akkor is vele voltak. Még a cigány is: Barna Miska...

És a fejedelem szemében két nagy, nehéz könnycsepp csillogott. Akik vele jöttek, mondták, hogy nagyon nehezen búcsúzott szegény az országától. Mikos Kelemen, az íródeák támogatta újra kocsira.

János hadnagy a kocsinhoz sietett. Valaki odasúgta a fejedelemnek:

— A párisi futár. Bihari János.

És akkor feléje intett a fejedelem. Valami kimondhatatlan fájdalom ragyogott a szemében. S a hangja úgy csuklott el, mint az anyáé, akit halott gyermeke sirja mellől vezetnek.

— Köszönöm néked, Bihari János. Te hűséges voltál.

Hanem akkor már megragadta Rákóczi kinyújtott kezét a hadnagy és zokogva roskadt a kocsii mellé. Csak suttogva mondta:

— Ezután is az lesznek, én uram. Ameddig az én fejedelmem megy, addig megyek én is...

Lassú hópelyhek szállingóztak a Beszkidre.

És akkor elkezdett sírni Barna Miska hegedűje. És sírtak sokan, sokan...

És alattuk hirtelen felszakadt a köd s látni lehetett, hogyan vándorog a kuruc hadak megmaradt foszlánya lengyel földön. Varsó felé... És azok, akik ott lent vonultak, azok is sírtak.

Aztán tovább ment a kis csoport. Rákócziból fel-felesuklott a zokogás, Mikes Kelemen egyre törölte a könnyeit, Beresényi fájdalmasan mélázott, Czelder Orbán a fogát csikorgatta nagy keserűségében, Barna Miska pedig hulló könnyel húzta a nyirettyűt...

Nagysokára szólalt meg a nagyságos fejedelem:

— Ki ez a szóztalan fehérnép, aki még idegen földre is követ téged, Bihari János?

— A feleségem, kit magam szereztem.

Fájdalmas mosolyféle suhant át Rákóczi arcán:

— A norinbergi széplány? Kray Jakab mesélt róla. Szeressed!

Aztán megint csönd lett. Csak a hópihéek sűrűsödtek. Ráültek a fejedelem kalpagjára és bársonyos, barna, puha hajára. S amint János ránézett, megdőbbent. Olyan volt a fejedelem, mintha megöszült volna. S az arca olyan öreg volt, mint azé az ősz emberé, akit álmában látott az elhagyott tengerparton. És akkor felnyögött a hadnagy:

— Vagy-on-e még reménye én uramnak?

Rákóczi az égre nézett. És hittelt mondotta:

— Isten még él!

És úgy maradt, égre fordított arccal sokáig és senki sem mert szólni.

Csak Beresényi törte meg nagysokára a csendet. A hangja borzongva, fájdalmas kongással hangzott:

— Mikéntha ama régi nótás magyar lennék, aki azt mondotta, hogy: zöld erdő harmatát... piros csizmám nyomát... hóval lepi bé a tél... hóval lepi bé a tél...

— A fák is mind lehullatják immár levelüket — toldotta meg valaki más, a háta mögött.

Erre fölriadt a fejedelem is. Körüljártatta szemét a tájon, a levélhullató erdőségeken. És még jobban elkomorodott.

És János hadnagy akkor valami új erőt, szilaj, fájdalmas felbuzdulást érzett s szinte kiáltva mondotta:

— De a fenyőfák még zöldek! Azok mindig zöldek!!

Rákóczi szeme megcsillant:

— Igen. Azok még remélnek. És őrzik Magyarországot itt fent a Beszkiden. Oly jó ezt tudnom. Hogy vigyáz valaki addig is erre az országra, amíg visszajövünk. A fenyőfák még nem roppantak meg. Azok még egyenesen, délcegen tartják sugár derekukat. Azok még ístrázsálnak. Azok még állják a vártát.

Aztán a hadnagy párjára esett a tekintete, aki szótlannul ballagott az ura mellett s aki — noha nem tudott magyarul — minden szó súlyát és fájdalmát megérezte. És Rákóczi sokáig nézte, egyre jobban könnybe boruló szemmel nézte az asszonyt. Végre megszólalt:

— Kár lenne velem jönnöd, hadnagy... Az én utam, hajh! az én utam, ki tudja, hová visz? Az első stációt is már úgy hívják: hontalanság. Ennek a szelíd asszonynak elvetted a házát. És most a másikat is elveszed tőle? Ne jöjj velem, Bihari János!

Fájdalmasan jajdult föl a hadnagy:

— Nagyúr! Fejedelmem! Ne kívánjon ilyet! Nekem az uram mellett van a helyem még a kárhozatban is!

Rákóczi elborult arccal nézett rá:

— És Magyarországot senki sem nézi? A Beszkid útjára senki sem vigyáz? Mind elmegyünk, akik szeretjük? Nekünk már nem sok időnk van hátra. Nekünk sietnünk kell, hogy segítséget hozhassunk, ha meg akarjuk érni a föltámadást. Vagy sikerül, vagy sem. Én bízom az égi Szövetségben. De amíg mi távol járunk, amíg mi új hadat gyűjtünk, amíg mi visszatérünk a Beszkid alá, addig valakinek itt kell állania a gerincen és őriznie kell ezt az utat. Legalább egy kuruc vitéz álljon itt a határon! És annak a kurucnak legyen kemény bizakodása a szíve helyén, hogy megfújhassa majd egyszer a harci sípot és kibonthassa még egyszer a lobogót, majd ha a lengyel síkságon, ott lent a varsói úton kuruc hadak paripája veri újra a port.

Senki sem szólt és mégis megállott a kis csapat a lejtőn. Talán egy ágyú akadt el valahol előttük, vagy talán mindenki megérezte, hogy most prófétaként lángol a fejedelem? Nem tudom. De megállottak. És hallgatták egyre pirosodó arccal, egyre villogóbb szemekkel Rákóczit.

— Te maradsz itt, Bihari János! — esengett a hang. — Te leszel az a kuruc, aki őrzöd Rákóczi útját. Te leszel az a hitből és reménységből és szeretetből való kapocs, aki összekötöd a rab magyarokat Rákóczi Ferencel. Kemény a tél Beszkid gerincén. Csontig vág a szél Rákóczi útján, de a fenyőfák mégis sudarak és lombjuk örökké zöld. Kemény a tél a magyar határon, de azért mégis eljön a tavasz. Érdemes a tavaszra várni, Bihari János! Érdemes dideregve fázni, érdemes száz telet kiállni egy tavaszért, Bihari János!

A hófelhőket elfújta a szél s rövid időre kisütött a nap. És mindenki megerősödött a hitben.

— Itt kell maradnod utolsó kurucnak, hívó kurucnak, remélő kurucnak, szerető kurucnak, Bihari János. És várnod kell a tavaszt! És ez nehezebb út lesz, mint amit megtettél Párizsig. Mert oda csak egy levelet kellett elvinned. De itt a hitet kell elvinned. Talán megéred még te is a tavaszt. De ha nem, akkor a fiadnak kell elvinned a hitet. Vagy talán az unokádnak. Szívből szívbe, életből életbe, gyermekből unokába, folytonosan vinni kell a hitet. Mindaddig, amíg vagy én, vagy a fiam vagy más, aki az én kardomat, a szabadság kardját forgatja, el nem jön riadó kürttel egy tavaszon...

János hadnagy odaborult a fejedelem elé. Az pedig föl emelte, megölelte, megfogta a kezét és odatette az asszonya kezébe:

— Nektek adom a hitet! Órizzétek addig a tavaszig. És várjátok csüggedetlen, bizakodó szívvel, várjátok magatokban vagy az unokátokban, vagy a késő ivadékokban, várjátok Rákóczit!...

És mintha az erdők, a fenyvek is rázügták volna: ...várjátok Rákóczit.

Aztán újból elindult a menet. Csak a hadnagy maradt ott az út közepén, a Beszkid alatt, meg a párja. Meg a kocsija. És néztek, sokáig néztek a fejedelem után. Mindaddig, amíg csak el nem tűntek az út kanyarodójában valahol messze. Akkor aztán a hadnagy mellére borult az asszony és sokáig sírtak mind a ketten.

Még egy utolsó, tépett, dereshajú kuruc ballagott el mellettük, Rákóczi után. Az még megszólította őket:

— Kegyelmed nem jön?

— Nem mehetek. Ordrét adott a fejedelem.

— Mire adott ordrét? Kicsoda kegyelmed?

— Istrázsa vagyok a Beszkiden. Vigyázó vagyok. Rákóczi útját őrizem!

A vén kuruc csodálkozva rázta meg a fejét.

— Itt marad kegyelmed? Pedig immár jön a tél...

— Igen, most jön a tél. És nekem mindaddig tél lesz, amíg erre nem jön a szabadság. De itt kell maradnom, mert a fejedelem parancsolta.

— Isten megáldja kegyelmedet!

— Kendet is, bátyám...

Aztán elment az utolsó kuruc is. Többen nem jöttek. Lassan elkezdett szitálni a hó.

És akkor János hadnagy odaszólt a lengyel kocsishoz, aki ott gubbasztott a lovai előtt:

— Add ide a fejszédet!

És kivágott egy hatalmas szál fát. Az asszony és a ko-

esis szó nélkül nézték. Mikor a lábuk előtt hevert a kivágott óriás, megszólalt a hadnagy:

— Itt maradunk. Ez az első gerendája annak a háznak, melyben örködni fog Rákóczi istrázsája.

Az asszony gallyat hordott össze, tüzet gyújtott, a kocsis pedig egész nap ott segített nekik. Este megállott a hadnagy előtt:

— Ne kergess el, uram. Engedd, hogy itt maradjak. Senkim sincs. És nektek nagy a szomorúságtok, mert láttam a fejedelmek könnyét.

És ottmaradtak a Beszkid alatt, az út első kanyarodójában. Fölöttük búsongott a magyar határ, alattuk egy kis lengyel falu álmodozott.

*

Aztán elmúlt az első tél is. És minden fűszál újra kihajtott. Bihari János házatája megvidámodott. Fehér kecskék ugráltak körül, vetések zöldültek mellette, — sovány, törpe, kis vetések, — de mégis éltek! És egyszer arra vetődött vadászgatás közben az öreg Lubomirski herceg, a vidék ura és csodálkozva látta a viruló életet a Beszkid útja mellett. És evett az istrásza kenyéréből. S attól kezdve nem szűkölködött semmi-ben a kuruc. De őrizte a herceg erdejét is.

S aztán sokszor láthatták a jámbor ruthén, avagy lengyel parasztok, hogy elindul Rákóczi istrázsája föl a gerincere, kis fiút vezet kezénél fogva s mögötte a házból csendes német dalok, avagy magyar virágénekek melódiája zeng valami szerelmes, szelíd asszonyi szájról. És sokszor látták, amint megállt az istrásza a gerincen, lenézett Magyarországra és megszólalt:

— Ez a föld itt a miénk. Rákóczi földje. És egyszer majd lemegyünk ezen az úton. De csak akkor, majd ha előttünk lesz a zászló.

Aztán hátrafordult és Lengyelország felé mutatott:

— És a zászlónak onnét kell jönni..

S azt is hallották jámbor emberek, amikor a kisfiú megkérdezte:

— És biztosan jön az a zászló?

— Biztosan. Lehet, hogy sem én, sem anyád, sem te nem éred meg, de akkor is várnia kell azoknak, akik utánad éinek. Mert a zászló eljön!

*

Áll-e a ház még a Beszkid útja mellett, nem tudom. De Rákóczi útját őrzik ma is. Tán magyarul sem tudnak, akik őrzik, de várják Rákóczit. Talán nem is Rákóczit, csak a zászlaját. És a tél még egyre tart. Hanem a tavaszt azért várni kell. Mert a fenyőfák még most is zöldek.

(Vége)

Nemzeti Sportkönyvtár

Szerkeszti: **dr. Vadas Gyula**

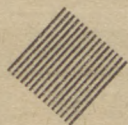
Sz.	(Szorzószám 7000)	Alapár
2	<i>Pálffy Gy.:</i> A labdarúgás iskolája -- -- -- --	2·50
3	1921. évi Atlétikai Évkönyv -- -- -- --	1·50
	Vadas Iván: Atlétikai tréningutasítások (Füzetek a lassított filmek képeivel illusztrálva.)	
4	„ „ Általános rész -- -- -- --	1·20
5	„ „ Rövidtávfutás -- -- -- --	1·20
6	„ „ Középtávfutás -- -- -- --	—·80
7	„ „ Hosszútávfutás -- -- -- --	—·80
8	„ „ Gátfutások -- -- -- --	—·80
9	„ „ Magasugrás -- -- -- --	—·80
10	„ „ Távol- és hármasugrás -- -- --	—·80
11	„ „ Rúdugrás -- -- -- --	—·80
12	„ „ Súlylökés -- -- -- --	—·80
13	„ „ Diszkoszvetés -- -- -- --	—·80
14	„ „ Gerelyhajítás -- -- -- --	—·80
15	„ „ Stafétafutás, összetett verseny stb.	—·80
16	1924. évi Sport-Évkönyv (A parizsi olimpiai játékok eredményeivel)	3·—
17	<i>Kankovszky A.:</i> Az ökölvívás művészete --	4·—
18	A Magyar Atlétikai Szövetség Szabálykönyve	4·—

Kapható
minden könyvkereskedésben !

BUDAPEST
SZENZÁCIÓJA

A
KISZEL
SÖRÖZŐ

BUDAPEST
KOSSUTH LAJOS U. 12

Ujdonság!

PEREMARTONI
NAGY LAJOS

RÁDIOTECHNIKA

A RÁDIOTECHNIKA TUDOMÁNYÁT
EGYETEMESEN ÖSSZEFOGLALÓ
ELSŐ TELJES ÉS ÚTTÖRŐ
NAGY MUNKA

SZAKEMBEREKNEK
NÉLKÜLÖZHETETLEN

KAPHATÓ MINDEN
KÖNYVKERESKEDÉSBEN

Ára 70.000 korona

MÁTYÁS KIRÁLY IDEGEN ZSOLDOS SEREGE

U
J
D
O
N
S
Á
G

A FEKETE SEREG

IRTA

TÓTH ZOLTÁN

AZ AKADÉMIA
LÉVAY-DIJÁVAL
KITÜNTETETT
PÁLYAMUNKA

A huszonnégyszeres
gyönyörű kiállítású
könyv bolti ára:
140.000 kor.

Kapható minden könyvkereskedésben!

SZABÓ DEZSŐ

JAJ

ELBESZÉLÉSEK

Az
illusztris
írónak legszebb
elbeszéléseit tartalmazza
ez a kötet. Magyar lélekből
fakadt magyar írás a ma-
gyar földről, a ma-
gyar nép-
ről.

Kapható minden könyvkereskedésben

*Művészi
fényképeket legolcsóbban
a*

**Magyar
Film-Iroda R.-T**
készít

Budapest,
VI. kerület, Szerecsen ucca

52

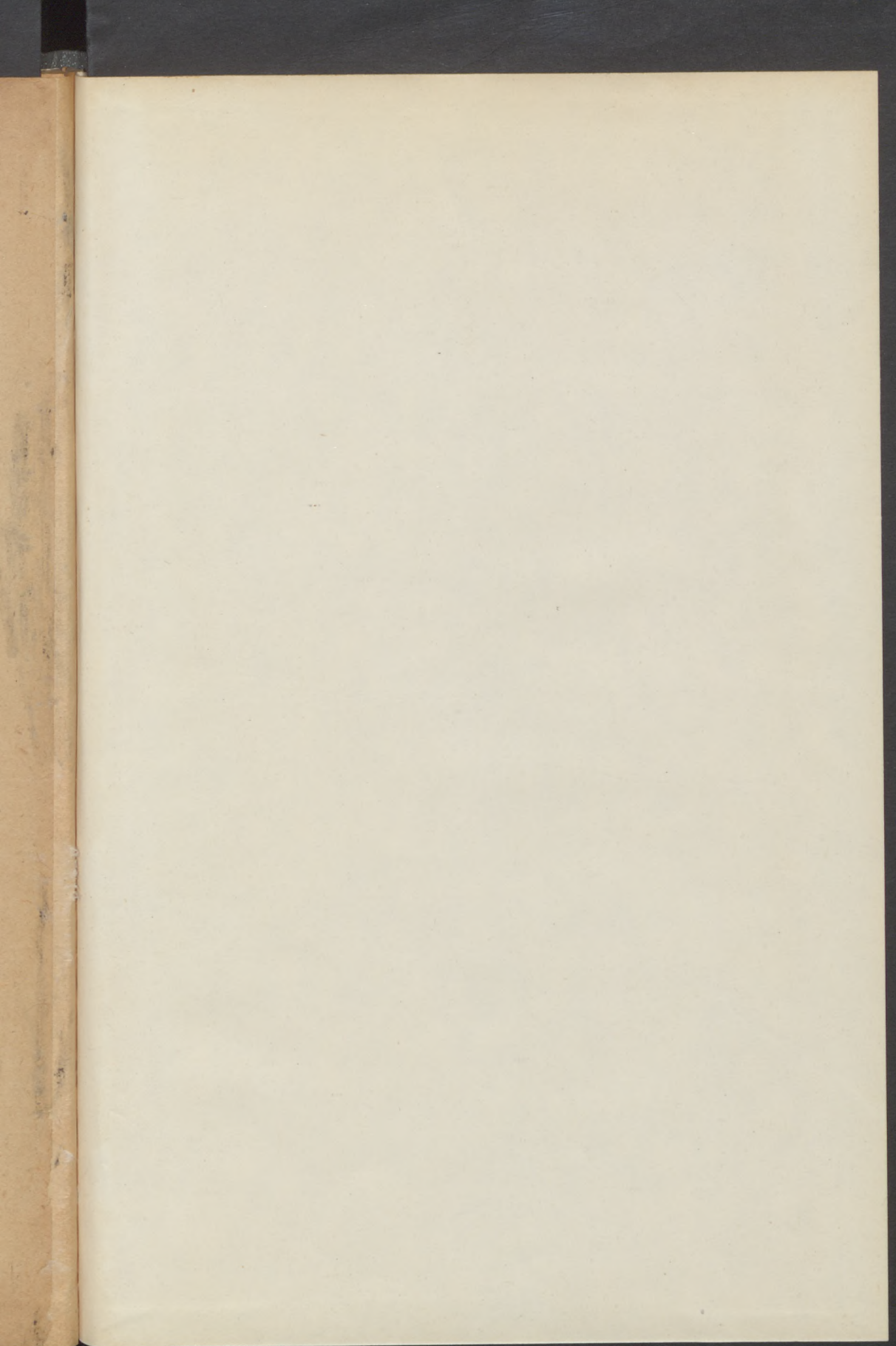

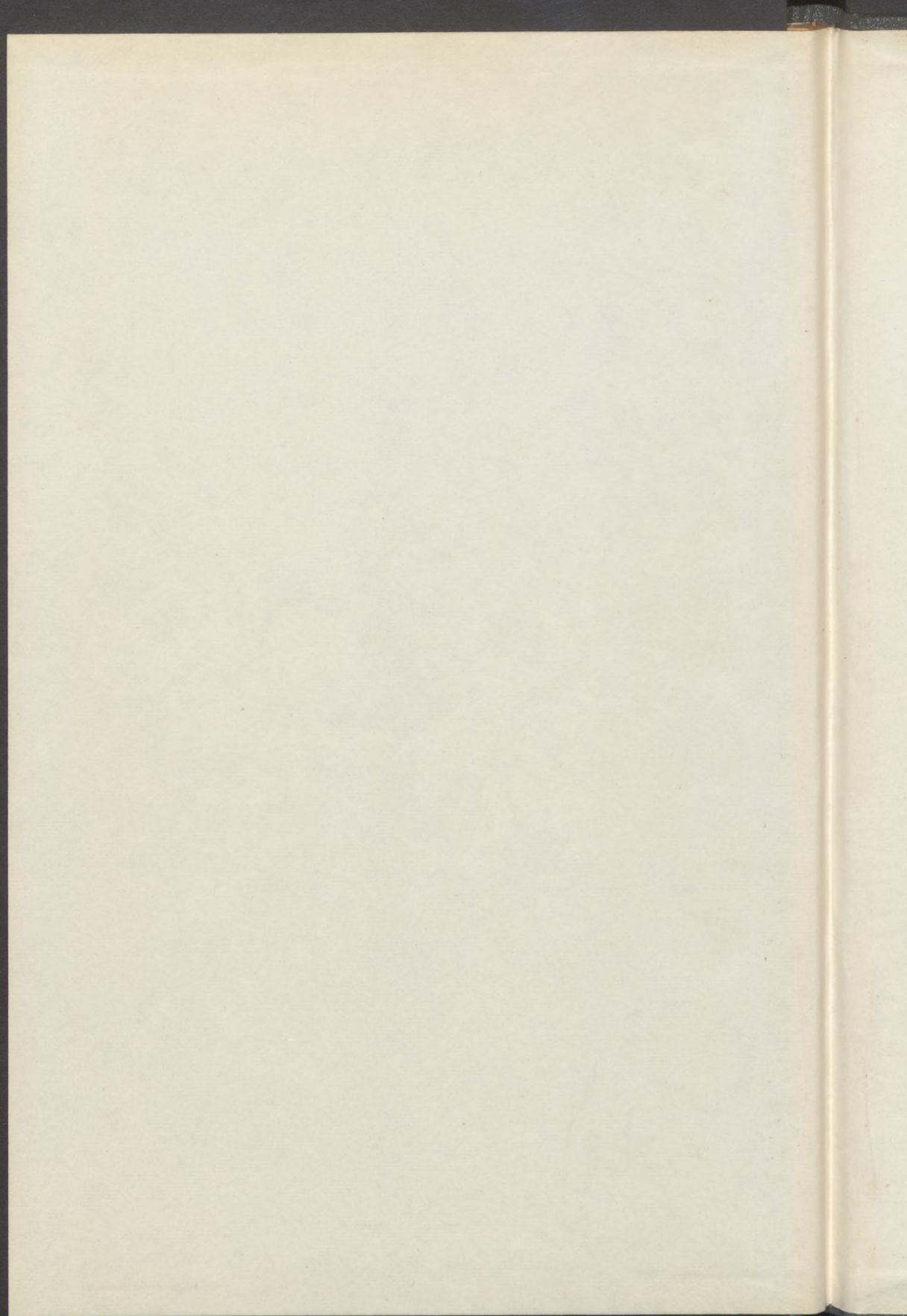
MOLDOVÁNYINÉ NŐI DIVATTERME

e lapra való hivatkozással
tisztviselőnőknek nagy
árengedményt
ad!

PODMANICZKY UCCA 89

1972 SEP 13

